

КАЗКИ

ВІЛЬГЕЛЬМ ГАУФФ
КНИЖКА II

T A L E S
by
Wilhelm Hauff

Translated from German

BOOK TWO

Trident Press Limited
Winnipeg, Canada
1958

КАЗКИ Вільгельма Гауффа

Переказ з німецької мови

КНИЖКА ДРУГА

Видавнича Спілка "Тризуб"

Вінніпег, Канада

1958

Printed by

Trident Press Ltd., Winnipeg, Manitoba, Canada

МАЛИЙ МУК

В мойому рідному місті Нікеї жив чоловік, що називався Малий Мук. Хоч я тоді був зовсім малим хлопцем, однак я його добре пам'ятаю, бо за цього самого Мука мій батько одного разу здорово мене полюбив.

Хоч і звали того чоловіка Малим Муком, а справді він був уже старою людиною, тільки що малий на зріст. Як пригадую собі то був зависокий в одного й чверть метра.

Дивну мав він поставу: на його невеличкому і дрібному тулубі, сиділа здорова, мов гарбуз голова, далеко більша і ширша, як це звичайно у людей буває.

Жив він самотою, — парубкував, бачите, увесь свій вік, — займав великий будинок і навіть сам собі варив страву. Він рідко виходив з дому — тільки один раз на чотири тижні, і люди не знали б, чи живий він, чи вже на тому світі, як би в полудень не йшла з його будинку стовпом густа пара. Правда, що його можна було досить часто бачити смерком на даху його будинку, як він проходжувався то сюди, то туди. Коли дивитися з вулиці, то виглядало, ніби по даху посувалася сама голова, без тулуба, якого з вулиці не було видно.

Мої товариші й я були великими збиточниками: кожного, бувало зачепимо, то дражнимо, то глузуємо. І коли виходив на вулицю Малий Мук, то для нас була велика втіха і ми вже наперед знали, коли він виходить. В той день з самого раня ціла наша хлопча юрба збиралась коло його дому і чекала поки він вийде.

Коли відчинялися двері, то насамперед висувалася його велика голова повязана білим турбаном; вслід за нею показувався тулуб на тоненьких ногах. Одягався Мук в довгий балахон та широкі штани; підперізувався широким поясом, до якого був причеплений довгий кинджал — такий довгий, що не знати, чи то Мук причепив його до пояса, чи Мука причеплено до кинджала.

Як тільки він виходив на вулицю, то ми підіймали такий галас, аж в ушах лящало. Від радощів ми підкидали вгору шапки, крутилися навколо нього, танцювали, так, мов подуріли.

Малий Мук кожного разу з нами вітався, чемно кивав головою і йшов собі тихо далі. На ньому були такі великі черевики, яких я ніде не бачив, і коли він йшов, то вони човгали по хіднику. Ми бігли вслід за ним і не перестаючи, кричали:

Як тільки він виходив на вулицю, то ми підіймали такий галас, аж в ушах лящало.

— Малий Мук! Малий Мук! — Ми навіть зложили про нього веселий вірш, який ми, бувало гуртом виспівували:

„Малий карлик, Малий Мук!
Гарний з тебе парубчук
Голова завбільшки в гору,
А штани, мов Чорне море...
Сам живеш в великій хаті
І виходиш погуляти
Раз на місяць. Озирнись бо,
Глянь на нас та побіжи бо —
Чи не вловиш. Карлик Мук
Любий, гарний парубчук!

Такі збитки ми не раз виправляли. І собі на сором, мушу признатися, що я був найбільш поганим, бо часто сіпав Мука за його балахон. А одного разу підбіг з-заду і наступив йому на запяток черевика, так, що Мук заточився і впав. Тоді це здавалося мені дуже смішне. Та мої смішки дуже скоро пропали, коли я побачив Малого Мука коло фіртки нашої хати. Він просто пішов до батька до хати і пробув там подину.

Я сховався за хатніми дверима й бачив, як Мук виходив, а батько його проважав до дверей; він з великою пошаною піддержував Мука під руку. У дверях вони попрощались, і батько кілька разів йому низько вклонився.

У мене було неспокоїно на серці, і я довго простояв на тім самім місці, аж добре зголоднів. Виліз я із своєї криївки і став перед батьком покірливий і з похиленою головою.

— Я чув, що ти лаяв і робив шкоду Малому Мукові, чи так? — строго спитав мене батько. — Ну, то я розкажу тобі історію цього Мука, і тоді вже, я знаю, ти більше не будеш з нього сміятися. Та наперед і після ти дістанеш доброго прочухана.

Звичайним прочуханом звалися двадцять п'ять буків, які він кожного разу дуже уважно сам відчислював. І цього разу він взяв свою довгу люльку, відкрутив головку і янтаревий мундштук і так мені всипав, як ніколи раніше. Опісля наказав мені слухати уважно й почав розказувати історію Малого Мука.

Справжнє прізвище батька Малого Мука було — Мукра. Він був знаний чоловік тут в Нікеї, хоч і не багатий. Він так само, як і син жив осторонь від людей. Сина він не любив, соромився його каліцтва і не дбав про те, що син той росте без науки.

Малий Мук, коли йому йшов шіснадцятий рік, був веселою дитиною. Батько, як дуже поважна людина, часто докоряв синові, що він роками юнак, а так поводитьсь, як мала дитина.

І от старому Мукрі сталася несподівана пригода і він нагло помер. Лишився Малий Мук без нічого, ані маєтків, ані науки не мав. Ті люди, в яких старий Мукра більше

позичав, чим міг віддати, вигнали бідного хлопця з хати. Вони порадили йому йти в світ і пошукати там своєї долі.

Малий Мук сказав їм, що він і так вибирався в дорогу і тільки просив, щоб йому дали батькову одежу. Люди змилосердилися і дали йому батькову одежу. Батько Мука був здоровий і товстий чоловік, то ж його одежа на сина не ласувала. Та Мук скоро дав собі раду: що було довше — він вкоротив і так на себе убрав. Він, мабуть, забув про те, що і виширш треба було звузити убрання, тому то й чудно виглядав у нім: великий турбан, широкий пояс, просторі штани, блакитний балахон — вся спадщина по батькові. Так з того часу він і не розлучається з нею. За пояс заткнув собі дамаський кинджал, взяв палицю в руки і вийшов за майдан — йшов у світ шукати долі.

Веселий і вдоволений йшов він дорогою. Коли побачив де кавальчик блискучого скла, то ховав його в кишеню і вірив, що скло чудом переміниться в дорогоцінний діамант. Бачив він здалека куполи мечеті, мов жар червоні, або блискучий, мов дзеркало ставок, то біг до них радіючи, як дитина. Йому здавалося, що він опинився в чудовій казковій країні. Але горенько! Коли наближався, то чарівна оманна краса зникала, а втома і голод щораз дужче йому докучали.

Так тинявся він голодний і змучений аж два дні і вже втратив надію знайти своє щастя. Він їв тільки те, що знаходив по дорозі — овочі в полі, або ягоди в лісі. Спати лягав десь під тином на твердій землі. Ранком, третього дня, він побачив з горба, що в долині лежало велике місто. Він бачив, як світився золотий півмісяць на шпильях міста, як маяли на дахах різнокольорові прапори і, здавалося, ніби кликали Малого Мука до себе. Здивований красою міста він довго стояв на горбі і дивився на околицю.

— Тут вже напевно Малий Мук знайде свою долю, — промовив він сам до себе, — і не зважаючи на те, що був змучений, підскочив на одній нозі: — або там, або ніде! — сказав. Він зібрав усі сили і пішов до міста.

Але дарма, що місто виглядало так близько, а йти прийшлося до полудня. У хлопця боліли ноги і ціле тіло бу-

ло втомлене далекою дорогою. Він раз-у-раз присідав у холодочку придорожніх пальм і відпочивав. Нарешті він таки прийшов до міста. Перед брамою міста він насамперед оглянув свою одягу, поправив балахона. Краще перев'язав турбан, тісніше підперезався, заткнув свого кинджала, обтер порох з черевиків, взяв палицю і весело пройшов у міські ворота.

Він пройшов вже кілька вулиць, але ніхто не відчиняв перед ним дверей, ніхто не кликав його до себе, так як це він собі уявляв, ніхто не крикнув йому: — Малий Муче, заходь сюди! Ось на з'їж і випий та відпочинь.

Малий Мук стояв перед великим гарним будинком. Він підвів на нього свої благаючі очі й побачив як угорі відчинилося вікно і звідти виглянула стара пані й почала гукати співаючим голосом:

„Сюди, сюди, гості милі,
Уже юшку вам зварила,
Й стіл заслала — ну ж збирайтесь
Та до їжі призволяйтесь,
Йдіть, сусідоньки, сюди,
Уже юшка на столі...”

Двері будинку відчинилися й Мук побачив, як туди натовпом побігла сила-силенна собак та котів. Він стояв кілька хвилин вагаючись, чи йти йому на запросини, чи ні. А потім, стиснувши серце в грудях, пішов так само в ті двері. Поперед нього йшло двоє кошенят, то він і надумався йти вслід за ними; вони краще знали дорогу до кухні.

Коли Мук вийшов по сходах на гору, його спинила там та стара пані, яку він бачив у вікні. Вона сердито глянула на хлопця і спитала, чого він сюди прийшов.

— Ви ж усіх запрошували до себе їсти юшку, — відповів Малий Мук, — а що я дуже голодний, то й прийшов сюди.

Стара засміялася і сказала:

— Звідки ти, такий чудний хлопець? Всі в місті знають,

що я для нікого не варю, крім моїх любих котів. Я скликаю їх, як бачиш, з цілої околиці.

Малий Мук розказав старій пані, як після смерті батька він гірко бідував на світі, і просив дозволити йому сьогодні

— Звідки ти такий чудний хлопець? — спитала стара пані і спинила його у дверях.

пообідати разом з її котами. Пані сподобала собі малого Мука; їй стало жаль голодного сироти і вона дозволила йому залишитися та бути в неї гостем. Зараз же вона пода-

ла йому смачний обід, який він заїдав з великим смаком. Коли він вже задоволив свій голод і підкріпив свої сили, стара пані пильно подивилася на нього і сказала:

— Малий Муче, залишайся у мене на службі, ти не будеш мати багато праці і тобі тут буде добре.

Малий Мук сподобав собі котячу юшку і тому відразу дав свою згоду. І от таким способом він опинився на службі в старій Ахавці.

Мук мав легку, а проте дуже дивну службу. У пані Ахавці своїх котів було тільки двоє та чотири кітки. Кожного ранку Мук повинен був розчесати тих котів гребінчиком і намастити їм шерсть гарною, дорогою помадою. Як пані йшла з дому, то Мук мусів доглядати те котяче товариство, дивитись, щоб всі добре їли, підсовувати їм у мисочках їжу, а вночі класти їх на шовкові подушки і вкривати оксамитовими ковдрами. Було в кімнаті ще кілька маленьких собачат, яких він теж мусів доглядати. Але з ними було менше клопоту, бо котів пані Ахавця пестила наче рідних дітей.

Поза тим життя Мука було тут так само самотнє, як і в домі батька. Крім господині та псів з котами він день в день нікого не бачив.

Якийсь час Малому Мукові жилося тут добре. Мав він досить їсти і пити і роботи не мав багато. І господиня була ним вдоволена. Та чимраз далі коти ставали шкідливими. Як тільки пані Ахавця виходила з дому, так починали вони гасати по кімнатах, перекидали й ламали все, що попадало їм під лапи, побили багато гарного посуду. А наколи зачули, що їх пані вертається і що вже йде сходами вгору, зараз же лягали на своїх подушках і так примилюючись крутили хвостами, ніби то зовсім не вони так казилися по хаті.

Пані дуже гнівалася, коли бачила в хаті такий нелад, гармидер і за це винувала Мука. Той переконував стару, що він не винен, вона свсім котам, які так покійрно лежали те пер, вірила більше, як своему слугі.

Малий Мук тим дуже журився, бо виходило, що й тут він не натрапив на своє щастя. І от надумав він покинути свою службу у пані Ахавці. Памятаючи свою першу подо-

рож, він розумів, як то зле мандрувати по світі без грошей і тому він рішив просити свою пані, щоб платила йому платню за службу. Вона обіцяла заплатити йому, але не дуже квапилася. Малий Мук довго роздумував над тим, як йому добути свою заплату і тільки чекав нагоди.

В тім домі Ахавці була одна кімната, яку вона завсіди замикала й її Мукові ніколи не показувала. Хлопець, як вона там не раз коло чогось поралась і здогадувався, що вона там щось ховає. І коли він думав про гроші, про свою заплату і про свою дальшу подорож, то йому приходило на думку, що там напевно є заховані якісь скарби. Але та кімната цілий час була замкнена на ключ.

Одного ранку господиня Ахавця пішла з дому. Тоді той песик, що його господиня кривдила, підійшов до Малого Мука, вчепився йому за штани і так скакав та тягнув за собою, наче хотів сказати, щоб хлопець йшов слідом за ним. З тим песиком Мук радо бавився і багато йому вибачав. І коли Мук пішов за песиком, він опинився коло маленьких дверей паніної спальні. Цих дверей Мук ніколи раніше не бачив, а тепер вони стояли лише причинені. Песик побіг вперед, а Мук проскочив за ним. Він був дуже радий, що йому таки пощастило дістатися до тої кімнати, про яку він так довго мріяв.

Хлопець зараз же заходився шукати грошей, щоб заплатити собі за службу і піти. Грошей він не знайшов, була тільки стара одежа та багато всякого дивно розмальованого посуду. Одна ваза особливо виглядала йому дивною; вона ціла була з кристалю і вицяткувана різбленими фігурками. Він взяв її в руки і став оглядати зі всіх боків. І раптом — горенько! Він не завважив, що ваза мала накривку і що та накривка не дуже добре приставала, він її упустив з рук і вона упала на підлогу та побилась на кусочки.

Довго простояв Малий Мук, мов неживий з переляку. Тепер його доля вирішилась; йому треба чимскорше тікати звідси, інакше стара пані буде бити його до безтями. Так, треба йти в мандри! І Малий Мук став нишпорити, щоб йому взяти придатне до подорожі. Він побачив здоровезні черевики-виступці; вони, правда, не були дуже показні, та

коли ж його чисто зношені, діраві і в них не можна далі ходити. А те, що ті черевики великі — то не важне, навіть і ліпше, бо люди, коли побачать на ньому великі черевики, то подумают, що хлопець вже має свої роки і будуть з ним чемніші. Швидко визув Мук свої старі і взувся у нові великі. Потім ще сподобалась йому гарна палиця, з вирізаною на держальці левиною головою. Він витягнув її з кута, залишив таємну кімнату і поки залишити дім, всупив ще в свою кімнату. Там він накинув батьківський балахон, убрав на голову свій турбан, зашпав за пояс кинджал і вибіг щосили з дому та вулицями з міста.

Він боявся старої пані Ахавці і втікав з поспіхом аж поки не змучився зовсім. Та так швидко, як тепер він ніколи в життю не бігав. Йому здавалося, що якась невідома сила тягнула його вперед. Мук завважив, що та сила полягає в тих черевиках: вони самі тягнули його все вперед та вперед. Він вже всякими способами пробував спинити їх і ніяк не міг. Не бачучи іншого рятунку, Мук крикнув, так, як на баских коней: тпру--у-у! Стій! І тоді черевики самі спинились, а знесилений хлопець повалився на землю.

Він дуже радів своїми черевиками. Виглядало, що все ж таки він дещо путне придбав за свою вірну службу. Бо такі черевики допоможуть йому поблукати по світі і пошукати своє щастя-долю.

З великої втоми, не зважаючи на радощі, Мук кріпко заснув, бо його делікатне тіло, змушене носити таку важку голову, не могло багато видержати. І от приснився йому сон, що до нього підійшов той песик, що допоміг йому добути в пані Ахавці черевики і каже:

— Любий Муче! Ти зовсім не знаєш, як користуватися черевиками, то ж слухай: коли схочеш скоро летіти, то стань, обернися три рази безперерви на закаблуці і черевики самі понесуть тебе куди лише захочеш. А палицею ти зможеш знаходити скарби, бо там, де буде лежати золото, вона стукне три рази об землю, а де срібло — там два.

Таке приснилося Малому Мукові. Коли прокинувся, раз же надумав зробити спробу: взяв черевики, одну ногу підобгав вгору, а на другій став крутитись. Той, хто сам

пробував колибудь обернутися на п'яті великого черевика три рази підряд, той не подивується, що Мукові довго не щастило.

Бідний хлопець кілька разів заповів носом в землю, однак він тим не журився і доти робив спроби, поки йому не пощастило. Млинком перекрутився він на закаблуці й забавив дістатися до найближчого великого міста. Черевики, мов птахи знялися вгору, полетіли там попід хмари мов вітер і раніше, чим Мук опам'ятався, він уже опинився на великому базарі де кругом було розложено багато крамниць. По базарі ходило багато різних людей, снувалися то в один то в другий бік, купували, продавали, міняли. Малий Мук замішався в натовп, ходив то сюди, то туди та скоро побачив, що йому ліпше вийти звідси десь на безлюдну вулицю, бо тут раз-у-раз наступали йому на черевики, і він мало не падав. А оце він зачепив своїм кинджалом якогось прохожого і ледво втік не битий.

Вийшовши з базару, хлопець почав роздумувати, що йому робити, щоб заробити який гріш. Бо хоч була в нього така палиця, що могла знаходити скарби, то треба перше вишукати таке місце де скарби приховані. Звичайно, він ще міг би себе показувати людям, як диво і на тому заробляти, але для такого він був надто гордий. На останку він пригадав собі черевики-скороходи. Таж за їх допомогою він може служити, як післанець-скороход.

„Мабуть, — думав він — король цього краю найкраще оплачує таку службу, — і з таким наміром почав розпитувати дороги до королівського замку.

Коло брами замку стояла сторожа. Вона спитала, чого йому тут треба. Коли Малий Мук сказав, що він шукає служби, його послали до наглядача за невільниками. Мук повторив своє бажання наглядачеві і просив його дати йому посаду королівського гінця

Наглядач зміряв малого від голови до п'ят і сказав:

— Чи ти при своїм розумі? З такими ноженятами, як у горобця, ти хочеш зробитися королівським гінцем? Іди собі геть. Я тут не для того поставлений, щоб базікати з кожним дурнем.

Та Малий Мук вперто переконував наглядача, що говорить щиру і чисту правду і що хоче доказати свою придатність до служби гінця ділом — спробою побігти з кимсь в перегони. Наглядачеві ціла та справа видалася смішною і він хотів трохи пожартувати над Муком. Він казав хлопцеві, щоб на вечір був готовий для спроби, а сам одвів його на кухню й доглянув за тим, щоб Мука добре нагодували й напоїли, а потім подався до короля й розповів йому про Малого Мука та його бажання служити гінцем.

Король був людиною веселої вдачі. Йому сподобалась думка наглядача зробити хлопцеві спробу для веселої розваги. Він наказав, щоб на майдані за замком приготувати лавки і все інше, потрібне для того, щоб король і його придворні могли приглядатись перегонам. І при тім наказав пильно стежити за малим карликом.

Вернувшись до покоїв, король похвалився принцам і принцесам про розвагу, яка має відбутися вечором. Ті знов переказали слугам, і коли стало смеркатись, то вже всі з нетерпінням чекали коли почнуться перегони. Багато народу висипало на майдан, де вже були пороблені підвищення, щоб звідти дивитись на славнозвісного карлика-скорохода.

Коли король, його сини й доньки і вся громада посідали на лавках перед майданом, вийшов перед них Малий Мук і низенько та чемно вклонився. Його стрінули веселими вигуками, бо такої постави ледво чи можна було де будь побачити. Дрібний і ніжний тулуб, голова, як бочівка; довгий балахон і широчезні штани; довгий кинджал за великим поясом і мацінькі ноженята у великих черевиках-виступцях — ні, як собі хочете, але це все виглядало таке смішне, що не можна було вдержатися від реготу.

Малого Мука той регіт не збив з панталіку. Він став собі дуже поважно, сперся на палицю і чекав на свого противника. Наглядач за невірниками привів сюди найліпшого скорохода-бігуна. Обидва змагуни стали поруч себе і чекали умовленого знаку. Принцеса Амарца махнула білою хусточкою і тим дала знак, що перегони почалися. Обидва скороходи побігли поруч себе через Майдан до означеного місця.

Спочатку Мук був значно позаді, потім став наздогоняти того найліпшого бігуна, наздогнав, перегнав, добіг до мети і довго ще чекав, аж поки той, задихавшись, також прибіг. Коли всі зібрані побачили це, то вони, на кілька хвилин, наче зацікавилися здивування; аж король опам'ятовся і перший заплескав в долоні. Тоді всі гуртом стали вітати і вигукувати:

Обидва скороходи побігли поруч себе до означеного місця.

— Слава Малому Мукові, переможцеві на перегонах!

За той час Малого Мука привели перед короля: він упав йому в ноги і промовив:

— Могучий королю! Я дав тут тільки невеличку спробу, як я вмію бігати. Зроби ж тепер ласку, — накажи прийняти мене на службу твоїх звичайних післанців скороходів.

Король на те відповів:

— Ні, любий Муче, ти будеш моїм лейб-скороходом і завжди будеш при мені. Ти будеш діставати платню сто червінців місячно, а їжу будуть тобі давати таку, яку їдять мої найліпші слуги.

Мук подумав, що він уже знайшов своє щастя, за яким так довго шукав. Він дуже зрадив та повеселів душею і серцем. Так само він зрадив тій особливій ласці короля, бо той доручав йому найважливіші й найтаємніші листи. І кожного разу Мук відносив їх дуже точно і неймовірно скоро.

І от всі інші королівські післанці стали дуже невдоволені, що вони втратили королівську ласку через якогось нікчемного карлика, який нічого не тямить, крім швидкого бігання. Вони почали всякі змови проти Малого Мука, щоб зіпхнути та повалити його, але кожного разу їхні пляни падали, бо король дуже вірив своєму обер-лейб-скороходові.

Малий Мук бачив і розумів всі ті змови проти себе, але не думав про помсту ворогам. Він мав дуже добре і щире серце і самотнім його бажанням було бути потрібним комусь на світі і робити якесь добро. Він знов пригадав собі свою палицю, про яку серед всієї метушні забув. Малий Мук думав тепер, що коли б він найшов який скарб, то всі його вороги були б більше привітні до нього.

Він уже багато разів чув від тутешніх людей, що батько теперішнього короля закопав у землю багато скарбів. Це було тоді, коли вороги були напали на його державу, багато скарбів закопав він в землю. Казали також, ніби старий король скоро після того помер і не встиг розказати синові де і що він позаховував. З того часу став Малий Мук брати з собою свою палицю, сподіваючись, що коли він буде переходити через те місце де старий король закопав гроші, палиця дасть йому знати про це.

Одного разу вечором Малий Мук проходжувався по королівському саді, зайшов на самий край, де ще досі ні разу не був. Чує, ніби його палиця сама заворушилась в руках і стукнулась три рази об землю. Тепер він добре знав,

що то за знак. Зараз же витягнув свій кинджал, зарубав ним в кількох місцях знаки на дереві, що росло близько і спокійно вернувся до своєї кімнати. В домі він вишукав заступ і чекав ночі, щоб розпочати працю.

Малому Мукові прийшлося копати яму довше і тяжче, ніж він думав. Його руки були надто слабі, а заступ надто великий і важкий. Він працював більше двох годин, поки викопав ямку на яких два фути. Нарешті його заступ стукнувся об щось тверде і дзвінке, мов залізо. Він ще з більшою увагою почав працювати і згодом, відгорнувши землю, побачив залізне віко.

Щоб добре розглянути, що то сховане під тим віком, Малий Мук сам скочив у викопану яму, відчинив куфер і знайшов там великий глечик наповнений золотими монетами. Підняти той глечик Мук не мав сили, тому він почав вибирати золото і наповняв ним свої кишені, насипав за пояс і в поли балахона стільки, скільки міг подужати піднести. Коли набрав досить, загорнув ямку землею, звязав балахон у вузлик, завдав собі його на плечі і потюпав до свого помешкання. Добре, що був взутий у тих черевиках, бо без них, то напевно, що не міг би і з місця зрушитися. Золото, що його він набрав було дуже тяжке. Ніким не завважений, вернувся хлопець у свою кімнату і сховав гроші під подушкою свого ліжка.

Малий Мук став тепер великим багатцем, мав багато грошей і думав, що серед своїх товаришів по службі, він придбає більше приятелів. Майже всі вони ворожо відносились до малого скорохода, який здобув таку велику ласку короля. Та вже з того можна було пізнати, що Малий Мук не мав ніякого виховання, бо інакше він знав би, що за гроші ніколи не можна придбати щирих друзів. Ех! мабуть, що тоді він не мастив би своїх черевиків і не витрушував би пороху зі свого балахончика напакowanego червінцями.

Золото, що його тепер Малий Мук роздаровував цілими пригорщами на всі боки, викликало тільки заздрість серед придворної служби. Кухмістер Агулі казав: „Мабуть він робить фальшиві гроші!“ Наглядач за невільникми

говорив: „Мабуть видурює у короля всякими брехнями!” Скарбник Архац, найбільший ворог Малого Мука, скупий і жадний на гроші, який самий любив потягнути з королівської скарбниці, то просто сказав: „Гроші крадені!”

І от змовились вони всі разом та задумали позбути-ся Малого Мука в хитрий спосіб. Обрали вони до того діла головного королівського буфетчика Корхуца. Одно-го дня прийшов він до короля дуже сумний і пригнобле-ний. Він так по майстерному вдавав свій смуток, що ко-роль спитав його, чого йому не доставає.

— Ах! — відповів той. — Я тому сумний, бо втратив ласку свого пана.

— Що ти вигадуєш, друже Корхуце? — перепинив його король. — З якого ж то часу сонце моєї приязні перестало тобі світити?

Корхуць, вдаючи жаль, розказав королеві, що той обдаровує Малого Мука таким багатством, золотом, а йо-му, бідному щирому слугі не дає ні гроша.

Король дуже здивувався, коли почув таку новину. Він просив Корхуця, щоб розказав йому все, що знає про ще-дрість малого скорохода.

Після того змовники багато разів викликали в короля підозріння до Малого Мука, ніби то він краде гроші з державної скарбниці. А цю думку найбільше поширював скарбник, який самий часто потягав гроші з громадської скарбниці і тепер було на кого зложити всю вину.

Король наказав, щоб слідити за кожним кроком Ма-лого Мука і старатися зловити його на гарячім вчинку.

Невдовзі після того нещасливого дня, Малий Мук взяв заступ і обережно, щоб ніхто не бачив пішов в сад. Він хотів набрати з свого таємного скарбу трохи грошей, щоб наповнити свою опорожнілу касу. Він не знав, що за ним слідила сторожа кухмістра Ахулі та скарбника Архаці. І ко-ли тільки хлопець почав вибирати червінці, саме в той час кинулися на нього сторожі, звязали і повели до ко-роля.

Король був в поганім гуморі, через те, що порушили його спокій серед ночі. Він стрінув свого бідного підозрі-

лого скорохода дуже немилостиво. Казав викопати глечик з грішми і принести сюди разом з заступом, балахоном і положити в ногах короля. Скарбник казав, що він разом зі своєю вартою захопив Мука саме тоді, коли той закопував цей глечик з червінцями в землю.

Король спитав обвинуваченого, чи то правда, і звідки він дістав ті гроші, що збирався закопати.

І коли тільки хлопець почав вибирати червінці, кинулися на него сторожі, звязали і повели до короля

Малий Мук, не почувуючи за собою ніякої вини, відповів, що цей глечик він знайшов і що він його хотів відкопати, а не закопати.

Всі що були при тім, почали сміятися з такого оправдування, а король дуже розгнівався на таке нахабство малого і крикнув:

— Як, негіднику! Ти вважаєш короля зовсім дурним і брешеш йому в очі? Я ж бачу, що ти обікрав мене! Скарбнику Архаце! Я тебе питаю, скажи, чи якраз такої суми грошей не вистарчає в моїй скарбниці, як ті, що тут є?

Скарбник завіряв, що нема ніякого сумніву чиї то гроші, що в скарбниці бракує далеко більше грошей, як ті, що тут є і що він готовий присягнути, що ті гроші украв Малий Мук.

Тоді король дав наказ закувати Малого Мука в кайдани й одвести до тюрми. Гроші ж з горшком передав скарбникові, щоб той поклав їх знову до каси.

Архаці, вдоволений таким закінченням справи, забрав, усе до себе додому й там перечеислив добуті золоті червінці. І цей нікчемний чоловік нікому не показав тієї записки, яку знайшов на дні горшка. Записка була такого змісту:

„Ворог завоював мій край, тому я ховаю ту частину свого державного скарбу. Коли б хто знайшов ті гроші і не вернув їх негайно мойому синові, того покарає прокляття його короля”.

Король Саді.

Сумні думки огорнули Малого Мука в тюрмі. Він знав, що коли його судять за крадіж з королівської скарбниці, то його чекає кара смерти. Хлопець не хотів признатися королеві про чарівну силу палиці і черевиків, бо побачив, що і це в нього пограбують. А тут йому ніякої помочі не могли дати черевики, бо був прикований ланцюгом до стіни. Не міг він три рази обернутися на каблучці, хоч як пробував. І коли на другий день йому проголосили смертну кару, то він подумав, що краще лишитися живим без чарівної палиці, ніж з нею умирати. Тому він просив побачення з королем у великій державній справі й оповів йому таємницю чарівної палиці.

Спочатку король не вірив Малому Мукові. Тоді хлопець просив дозволу зробити спробу, однак з тою умовою, щоб йому дарували життя. Король дав йому слово, а сам наказав закопати дещо золотих монет, так, щоб Мук про

них не знав. Мук мав відшукати гроші чарівною паличкою. За короткий час гроші були знайдені, бо палиця виразно три рази стукнула в землю. Тоді король побачив, що державний скарбник обдурив його. По звичаю східних країв король відослав Архаці шовковий шнурок, щоб той зачепився на нім.

А Малому Мукові сказав:

— Хоч я справді обіцяв залишити тебе в живих, та, здається мені, що ти знаєш не тільки цю одну таємницю про чарівну палицю. І як що ти не признаєшся в чому полягає секрет твого швидкого бігання, то будеш до кінця життя сидіти в тюрмі.

Малий Мук, просидівши одну ніч в тюрмі, не мав ніякої охоти залишатися там надалі, тому оповів королеві про свої надзвичайні черевики й їх силу. Але вже настільки був хитрий, що не пояснив королеві секрету—повернутися на закаблущі три рази.

Король сам взяв черевики, щоб без нічиєї помочі зробити спробу, і почав як шалений бігати по саду. Він уже багато разів хотів спинитися та не міг, бо не знав, яким способом зупинити черевики. А Малий Мук мав жаль до короля і не хотів йому допомогти, аж король, знеможений до краю впав непритомний на землю.

Коли король прийшов до пам'яті, то був дуже злий на Малого Мука, що через нього він бігав по саду щосили даремне.

— Я, — сказав король, — дав слово подарувати тобі життя й волю. Але через це що тут сталося зараз я проганяю тебе з моєї держави і щоб за дванадцять годин твого духу тут не було. Інакше заплатиш життям. А черевики і чарівну паличку я залишаю в моїй державній скарбниці; там вони і сховані тепер.

Малий Мук, такий же бідний, як і раніше помандрував з цієї країни в світ за очі. Він винував себе за свій нерозум; він міг був грати велику роль при королівському дворі і все це він так необережно випустив з рук. Край, з якого так несправедливо виганяли Малого Мука не був великий і тому за вісім годин ходу, він уже був на границі

до іншого краю. Але він був дуже змучений, бо не мав своїх черевиків.

Як тільки Малий Мук минув границю, він не схотів йти далі широкими дорогами, покинув їх і подався в густі ліси та дикі пущі, щоб там поселитися. Йому опротивіли всі люди на світі. В глухому лісі він знайшов затишний куточок, що якраз був придатний для того, щоб жити самотою. Тут біг маленький струмочок джерельної води. Навколо росли великі фігові дерева. Земля була вкрита мякою зеленою травою, яка манила до спочинку.

Хлопець звалився на траву, опірчений і обиджений людьми, не хотів ні їсти, ні пити, все що він хотів то вмерти тут самому одному і нікого більше з людей не бачити. З такими сумними думками хлопець заснув. Коли прокинувся, відчув, що він дуже голодний. Голодна смерть справа не така легка. Він став розглядатися на всі боки, чи немає десь тут чогось зїсти.

На тому дереві, під яким він спочивав, висіли чудові, зовсім дозрілі фіги. Малий Мук виліз на дерево, нарвав фіг і наївся досхочу цих чудових овочів, відтак пішов до струмка, щоб напиться води. Та як же він бідний перелякався, коли побачив у воді свою голову, яка була прикрашена двома великими вухами і довгим товстим носом. Вражений таким видом, він мацнув обома руками за свої вуха, і справді, ті вуха були великі, з-півметра довгі.

— Я заробив ослячі вуха! — скрикнув Мук, — бо я сам, мов осел розтоптав своє власне щастя.

Він блукав попід деревами, і коли другий раз захотів їсти, мусів знов вертатися до фігових дерев, тому, що не було нічого іншого їсти.

Коли ж він другий раз наївся фіг, прийшло йому на думку сховати свої ослячі вуха під турбан і тоді він не буде так смішно виглядати. І він почав робити приготування до того, і, коли лапнув за вуха, почув що вони позникали. Він зараз же побіг до води, щоб подивитися і перевірити. І справді, коли він нахилився над криничкою, побачив, що його вуха мають звичайний вигляд, так само зник його довгий поганий ніс.

Та як же він перелякався, коли побачив у воді свою голову прикрашену двома великими вухами і довгим товстим носом.

Тут він догадався, як це все сталося: коли він наївся фіг з першого дерева, то придбав довгого носа й осяччі вуха; коли ж наївся фіг з другого дерева, він вилікував себе від того. Малий Мук дуже зрадів, бо побачив, що його доля ще не пропала і що другий раз посилає йому засоби знайти стежку до щастя.

Не тратячи часу, він зараз же нарвав повний кошик фіг з того першого дерева і пішов назад в той край, де служив скороходом. В першому містечку по дорозі він купив собі нову одягу і зробився зовсім іншим чоловіком. — Його не можна було пізнати. Після того він пішов далі до того міста де жив король. По кількох годинах він був уже в місті.

Це була така пора, коли дозрілих фіг майже не було у продажі і були в той час рідкісним овочем. Малий Мук розложився перед ворітьми королівського палацу, бо за той час, як тут жив, він добре знав, що саме тут головний кухар купує городину й ярину для короля. Мук довго не сидів; він скоро побачив, що кухар йде двором прямо до воріт до нього. Він оглянув все що хто мав до продажі і побачив кошик Мука з фігами.

— Ага! Перші фіги в сезоні. Славний десерт, — промовив він: це буде до смаку королеві. А скільки ти хочеш за цілий кошик?

Малий Мук призначив мірну ціну і торг скоро скінчився. Кухар передав кошик невільниківі, а сам пішов далі. Малий Мук тим часом встав, поправив на собі одягу і подався геть. Він боявся, що як тільки впаде лихо на голову всього королівського двору, зараз же кинуться розшукувати його, як продавця і покарають.

Король за обідом був веселий і вдоволений. Він говорив кухареві похвалу за похвалою за його добрі страви і дбайливість розшукати все якусь рідку новину. Кухар покищо мовчав про ті ласощі, які він має на закуску, весело посміхався під вусом і тільки кидав натяки: „Та ще, мовляв, до вечора далеко!”, або „Кінець справу хвалить!”, так, що принцеси завмирили з цікавості, що то ще принесуть на стіл.

І от кухар приніс чудові пахучі фіги. Всі присутні аж ахнули.

— Які принадні, які дозрілі! — промовив король; — ну, пане кухаре, ти великий мистець свого діла і заслуговуєш нашої особливої ласки.

Сказавши це, король, дуже ощадний на такі ласощі, сам своєю рукою розділив фіги між всіх, хто сидів за столом. Кожний принц і принцеса одержали по дві фіги, а всі придворні дами, міністри та офіцери по одній. Решту король поставив коло себе і почав заїдати одну за другою.

— Ой, Боже коханий, який ти зробився чудний, тату! — промовила принцеса Амарца.

Всі глянули на короля й закам'яніли із здивування: на його голові теліпались величезні вуха, довжезний ніс сягав нижче підборіддя. Коли знову ж подивилися один на одного, то ще гірше перелякались. Кожний з них був більш-менш прикрашений такими самими прикметами — осл'ячі вуха і довший ніс.

Можна собі уявити, який переляк опанував увесь королівський двір! Негайно зібрали всіх лікарів міста і ті прийшли цілим натовпом. Та що вже не робили лікарі, як не мудрували з пігулками та макрапасами, а носи й вуха залишались великими. Одній принцесі зробили операцію, але не минуло багато часу і вуха знов відросли.

Малтий Мук чув і знав про той переполох в королівському замку. Він якийсь час пересидів у своїм затишку і далі рішав братися до діла. Перш за все він, за ті проші, що вторгував за фіги, купив собі нову одежу. В тій одежі він виглядав на великовченого професора, до того ще причепив довгу бороду з козлячої вовни і став зовсім іншою людиною. Набрив він повну торбину фіг вже з другого дерева і помандрував до королівського замку. Коли вже прибув туди, наказав повідомити, що прибув закордонний славний лікар, який хоче допомогти королеві. Спочатку його стрінули з недовірям, та коли він дав одній принцесі зїсти фігу і від того в неї ніс та уха прибрали нормальний вигляд, всі тоді повірили і захотіли лікуватись у закордонного лікаря.

Король взяв його мовчки під руку, повів до своїх покоїв, відімкнув двері, що йшли до державної скарбниці і казав Мукові, щоб йшов за ним.

— Отут лежать всі мої скарби, --- промовив король, — вибирай, що тільки тобі подобається; я тобі дам, що тільки хочеш, тільки визволь мене від тої ганьби.

Мук слухав те, як чарівну музику, а сам шукав очима за своїм добром. І справді, зараз коло порога він побачив свої черевики, а недалечко них свою чарівну паличку.

Він став проходжуватися по кімнаті, ніби дивуючись королівським скарбам. Та як тільки дійшов до своїх черевиків, похапцем взув їх на ноги, захопив палицю, зірвав свою фальшиву бороду і показав королеві добре знайоме обличчя свого скривдженого скорохода.

— Несправедливий королю, — промовив Малий Мук: за мою щиру й вірну службу ти заплатив невдячністю. За це ти будеш мати оцей гидкий вигляд, як заслужену кару. Я тобі залишаю осячі вуха, щоб вони тобі щодня нагадували про Малого Мука.

І коли тільки він це промовив, в одну мінуту обернувся три рази на закаблуці, й наче вітер вилетів геть далеко, далеко і зник з перед очей поки король опам'ятався. Він став кликати людей на допомогу, щоб схопити Малого Мука, який зник безслідно.

З того часу Малий Мук оселився тут в нашому місті. Він жив у великому достатку, однак самотою, осторонь від людей, бо до них він відчуває велику погорду. Через ті пригоди і свій досвід він зробився дуже мудрою людиною. І як що справді в його обличчі й постаті є децю незвичайне й дивне, то все ж таки цей мудрий і добрий чоловік більш заслуговує пошани, подиву ніж глуму.

Отак розповів мені мій батько. Я щиро признався перед ним, що був нечемним і зловивим супроти Малого Мука. Батько, вислухавши мене, подарував мені другу половину тієї кари, що був призначив спочатку. Потім я розказав всім своїм товаришам цікаві і дивні пригоди Малого Мука. З того часу всі ми стали уважливі до Малого Мука

і ніхто ніколи більше не дражнив ані не лаяв його; навпаки, ми його дуже поважали доки він жив. І коли бувало зустрічалися з ним, то кожного разу знімали капелюхи і низенько вклонялися.

ФАЛЬШИВИЙ ПРИНЦ

В одного славного майстра кравця в Александрії був амбітний помічник на ім'я Лабакан.

Не можна сказати, щоб Лабакан не вмів володіти голкою, — навпаки, він міг шити чудові одяги. І коли б хто подумав, що він лінивий, то так само взяв би гріх на душу. А проте не можна сказати, що з хлопцем було все гаразд. Бувало іноді сидить він за роботою кілька годин підряд, не розгинаючи спини і тільки голка поблискує та нитка веться. Іншого ж разу сидить, мов скамянілий, витріщить очі перед себе й якісь думи думає. І це на жаль частенько з ним траплялось. І тоді в нього таке чудне-чудне обличчя зробиється. Господар майстер і інші помічники, коли бачили хлопця в такій задумі говорили про нього: „Уже наш Лабакан запанів”.

У неділі, або свята, коли інші люди помолившись Богу спокійно розходились по домах і брались за своє діло, Лабакан, убраний в дуже гарну одягу, виходив з мечеті і йшов через майдани і вулиці міста. Він справляв собі найдорожчу одягу, на яку віддавав всі свої заробітки. Йшов поважно й гордовито. Коли бувало стріне його хто з товаришів і привітається, або запитає „Як твої справи, Лабакане?” — то він, або махне ласкаво рукою, або кивне згорда головою.

Коли ж іншим разом майстер жартуючи казав йому: „Лабакане, чи не підкинула тебе маленьким яка принцеса?” — то він тому радів і відповідав: „Справді! Ви може що помітили?”, або „Я вже давно про це думав!”

Отакий химерний і запанілий був помічник кравця, Лабакан. Майстер не нарікав на його дивацьке поведіння, бо хлопець був гарний, працюючий і тямущий.

Одного разу через Александрію переїжджав брат султана, Селім і прислав до того кравця, що в нього служив

Лабакан, свою парадну одягу, щоб щось там переробити. Майстер поручив цю роботу Лабаканові. Хлопець був майстром в такім ділі.

Коли вечером, майстер і помічники порозходилися додому, щоб відпочити після цілоденної праці, Лабакана тягнула якась непереможна сила назад до майстерні. Там була одяга султанового брата Селіма.

Лабакан довго стояв замислений, розглядаючи кольори оксамиту та шовку на одяжі вельможі і подивляв їх красу. Він не міг видержати, він мусів приміряти на себе ту одягу. І коли вбрався, то вона так припала йому до вподоби, так пасувала йому, наче б була пошита на нього.

— Чи з мене гірший принц, чим той? — говорив він сам до себе, проходячи по майстерні. — Чи не казав сам майстер, що я вродився принцом?

Разом з одягою хлопець перейнявся цілий думками про свій королівський рід. Він ввій собі в голову, що він невизнаний королівський син, що йому, як королевичу, треба негайно їхати в світ. Геть з цього міста, де люди ще досі такі безглузді, що не можуть бачити в нім його високого походження.

І от Лабаканові здається, що цю чудову одягу подарувала йому якась добра фея. Як же він міг би знехтувати таким дорогим дарунком? Звичайно — ні! І він зібрав свої невеличкі ошаджені гроші, запхав їх у кишеню і подався в подорож. Темна ніч була йому на руку, бо допомогла щасливо минути браму Александрії.

Новий принц всюди, де подорожував, викликав між людьми велике здивовання. Його розкішна дорога одяга, його значна постава, ніяк не підходила до способу його подорожування пішки. Коли хто будь з цікавих питав його про це, то він робив таємну міну і казав що на те є окремі причини.

Коли ж він побачив, що подорож пішки робить його посміховиськом в очах людей, то зараз же купив за ошаджені гроші стару шкапу, якраз по своїй вдачі. Він сидів собі верхи на коні тихо та любо, і ніколи не мав бажання

показати себе майстром їздити верхом, бо до того він справді не був здатний.

Одного дня, тюпаючи ступінь за ступнем на своїм Мурві, — так, бачите, звався його кінь. — Лабакан простував помалу шляхом. Аж ось підїхав до нього якийсь лицар і попрохав дозволу їхати разом, в гурті веселіше, і за розмовою час скорше минає в дорозі.

Аж ось підїхав до нього якийсь лицар і попрохав дозволу їхати разом.

Лицар був веселий жвавий юнак, вродливий і дуже ввічливий. Він зараз же почав з Лабаканом звичайну розмову про те, звідки він та куди їде. Тут виявилось, що і цей лицар, як і кравців помічник їздить навмання по світі. Імя цього лицаря є Омар, він є небіж Ельфї

Бея, нещасливого каїрського баші. Тепер він вертається, щоб виповнити те доручення, яке дав йому дядько перед своєю смертю. Лабакан не був таким щирим, що до своїх справ, і тільки дав Омарові зрозуміти, що він високого походження й подорожує собі для приємності.

Обидва хлопці припали до вподоби один одному і вже далі поїхали вдвох разом. На другий день їх товариської подорожі Лабакан спитав свого приятеля, Омара, що то за доручення, яке він має виповнити, і був дуже здивований, довідавшись ось що:

Ельфї-Бей, каїрський баша, викохував і доглядав Омара з самого дитинства, так, що Омар зовсім не знав своїх батьків. Коли на Ельфї-Бея напали його вороги, трічі у пень розбили його війська, а його самого на смерть поранили, мусів він утікати. І тоді відкрив таємницю Омарові хто він є. Тоді то Омар дізнався, що не є він ніякий небіж Ельфї-Бея, а син одного могутнього короля.

Коли він народився, мудреці вчитали по зорях, що дитину чекає лиха доля, поневіряння і терпіння. Батько його, король, боявся, щоб не сталося синові що злого, відослав його до свояка Ельфї-Бея, з тою умовою, що той поверне йому сина, коли вже Омарові сповниться двадцять два роки. Обіцянка була зложена під присягою.

Ельфї-Бей не виявив Омарові імени короля, який є його батьком. Наказав тільки приїхати на четвертий день місяця Ромодана до славного і відомого стовпа Ель-Зеруя, що стоїть в чотирьох добах подорожі від Александрії. Це буде якраз той час, коли Омарові сповниться двадцять два роки.

І от там коло того стовпа, Омара мають стрінати люди, а він має показати їм той кинджал, що його передав Ельфї-Бей і промовити до них: „Я той, кого ви шукаєте”. Ті ж люди мають відповісти: „Слава Пророкові, що зберіг тебе від напасти”. Після того вони одведуть його до батька.

Лабакана це признання дуже схвилювало. З того часу він почав поглядати на принца заздрим оком. Він

мав жаль до своєї долі за те що одному дає так багато, а іншому нічого. От хоч би Омар, не досить того, що є небожем могутнього баші, але ще й сином короля. А йому, помимо того, що він має всі дані на принца, доля на сміх дає темне походження і звичайне злиденне життя.

Він став рівняти себе з Омаром. Лабакан мусів признати, що його товариш має в собі багато привабливого: чудові живі очі, орлиний ніс, ввічливість, розум, шляхетність. Та як багато знаходив Лабакан у свого товариша подорожі найкращих прикмет, то все таки йому здавалось, що королеві батькові більше буде до вподоби він, Лабакан, ніж справжній принц.

Такі думки снував кравецький челядник цілий день і з ними заснув, коли вони обидва уклались спати в затишному місці край дороги. Рано Лабакан прокинувся і поглянув на сплячого товариша, який лежав поруч і змучений дорогою, солодко собі спав. Може марив у сні про своє щастя. У Лабакана блиснула думка, — хитрощами, або силою, здобути те, чого не хоче дати йому немилосердна доля.

Кинджал — знак, який засвідчить, що принц вертається додому, стремів за поясом у сплячого Омара. Легесенько витягнув його Лабакан, щоб затопити в груди принца. Однак лагідна і миролюбна душа його жажнулася душегубства. Хлопець вдоволився тим, що сховав собі кинджал, загнуждав собі принцевого коня і, раніше, ніж той прокинувся та оглядівся, що сталося, Лабакан був набагато миль ближче до Ель-Зеруя.

Подія ця, коли Лабакан забрав від принца кинджала, сталася на перший день святого місяця Ромодану. Отже на подорож до стовпа Ель Зеруя залишилося ще чотири дні. І хоч та місцевість, де знаходився той стовп була вже недалечко, найбільше два дні верхом, однак Лабакан поспішався туди приїхати завчасу, бо боявся, щоб його не здіпнав справжній принц.

Другого дня надвечір Лабакан побачив стовп на Ель-Зеруя. Він стояв на невеличкому шпилі серед широкого

степу і його було видно здалека. Ділило його лише кілька годин їзди. Коли Лабакан побачив того стовпа, серце його живіше забилося. Хоч він мав два дні часу, щоб обдумати, як йому поводитися в ролі принца, та якось погано було в нього на душі. І тільки думка, що він дійсно народився принцом, надавала йому сили, так, що він таки пішов до своєї цілі без вагань.

Ціла околиця навкруги стовпа Ель-Зеруя була безлюдна і дика і новому принцеві треба було подумати, як йому перебути тут тих кілька днів, що їсти і де спати. Покищо він розложився під невеличкою купкою пальм, ліг біля свого коня і став чекати, яка то буде його дальша доля.

В полудне другого дня, Лабакан побачив, як великий караван коней та верблюдів наближався степом до стовпа Ель-Зеруя. Караван спинився в долині, коло шпильа де стояв стовп. Там були розташовані розкішні палатки і все так виглядало, наче б їхав великий державний достойник. Лабакан предчував, що вся та сила людей, яких він бачив, прибула сюди за ним. Йому дуже хотілося ще сьогодні вийти до них і попишатися, як майбутній їх господар, однак він спинив своє бажання показатися принцем, бо ж взавтра однаково будуть вдоволені його найбільші мрії.

Минула ніч і ранішнє сонечко розбудило через край щасливого кравчика в найважливіший момент його життя. Сьогодні він залишає злиденну долю кравця і здобуває собі коронованого батька. Але затгнуздуючи коня, щоб їхати до стовпа, він відчув, що цей вчинок не є гарний, він розумів, що тут правдивий королівський син обдурений у своїх надіях. Та тепер вже було пізно вертатися назад; жереб кинено і він не в силі змінити того, що вже сталося. А самолюбство нашіптувало йому, що він досить показний і що може представитись могутньому королеві його сином.

І ця остання думка підбадьорила кравця, він жваво скочив на свого коня, зібрав всю свою відвагу, поїхав гальопом і за чверть години досяг підніжжя гори. Там

він скочив з коня, прив'язав його до дерева, витяг кинджала принца Омара і подався на гору до стовпа. Біля постаменту колони стояло шестеро чоловіків а в середині між ними старий, високої постави король. Він був убраний в розкішний сріблом і золотом шитий жупан, підперезаний білою кашмеровою шаллю. На голові в нього була біла, усіяна дорогими блискучими каміннями, чалма, яка свідчила про багатство й високе становище того чоловіка.

Лабакан підійшов до них і низько вклонився перед старим.

Лабакан підійшов до них, низько вклонився перед старим і простягаючи до нього руки з кинджалом промовив:

— Я той, кого ви шукаєте!

— Слава Пророкові, зберігшому тебе від напасти,
— відповів старий чоловік і сльози радості блестили в його очах. — Обійми ж свого старого батька, мій любий сину, Омаре!

Щирий серцем кравець був дуже зворушений таким урочистим привітанням; він кинувся в обійми короля, відчуваючи разом і радість і сором.

Та не довго Лабакан радів своїм щастям; як тільки старий король випустив його зі своїх обіймів, оглянувшись назад, він побачив, як степом навпростець поспішає до стовпа якийсь верхівець. І верхівець і кінь виглядали дуже дивно: здавалося, що кінь, чи то з упертості, чи від умучення не хотів йти вперед; спітнілий, худий, він раз-у-раз спотикався а їздець руками й ногами намагався, щоб заставити його бігти. В тім коні Лабакан відразу пізнав свою шапку Мурву і справжнього принца Омара. Та коли вже злий дух брехні опанував ним настільки, що він зважився обдурювати досі, то ж рішив він і далі обстоювати свої права, хоч би прийшлося позичити у Сірка очей.

Верхівець ще здалека подавав якісь знаки.

Верхівець ще здалека подавав якісь знаки, а тепер, коли доїхав до підніжжя шпиля, він зіскочив з коня і почав бігти під гору. Там — заждіть! — кричав він: заждіть, хто б ви не були, не дайте себе обдурити тому пройдисвітові. Я є Омар і ніхто в світі не має права надуживати моїм імям!

Всі присутні виявили велике здивування. Зокрема був вражений старий король; він поглядав то на одного то на другого юнака. Та Лабакан скоро запанував над собою: удаючи дуже спокійного, він промовив:

— Ласкавий пане-батьку, нехай це вас не турбує, бо я знаю того чоловіка; це божевільний кравчик, помічник одного александрійського кравця. Він називається Лабакан. Його треба радше жаліти, як гніватися на нього.

Ці слова дуже розгнівали правдивого принца; він попав у страшну лють і кинувся на Лабакана, але йому перешкодили присутні тут слуги і схопили Омара. А король промовив.

— Справді, мій любий сину, бідний хлопець зблудив розумом. Зв'яжіть його — наказав він слугам та посадіть на верблюда; можливо, що ми чим будь поможемо нещасному.

Палкий гнів принца пригас. Плачучи, кинувся він до ніг короля і благав:

— Мое серце каже мені, що ви — мій батько. З уваги і пошани до моєї матері благаю вас вислухати мене!

— От, хай Бог боронить, — промовив старий: — він знов починає губити притомність, говорить несинітниці. І як то людина може дійти до таких безглузвих думок? І по тих словах король взяв Лабакана під руку і разом з почетом став спускатися зі шпиля гори в долину.

Вони обидва посідали на чудових баских коней, які були вкриті дорогими попонами. І так батько король і фальшивий принц виїхали наперед каравану та поїхали степом додому. А бідному принцеві скрутили руки, прив'язали до верблюда і приставили до нього двох вартових, які пильно слідили за кожним його рухом.

Старий король був вехабитським султаном і називався Сауд. Довго не було в нього дітей, а потім народився принц, якого король і королева так довго очікували. Та коли король звелів своїм вченим по зорях довідатися про долю дитини, то ті сказали ось що:

„До двадцяти двох літ принцеві загрожує небезпека бути відсуненим від наслідства”.

Щоб охоронити сина від такої небезпеки, король віддав принца своєму вірному приятелю Ельфі-Беєві. Той мав його доглядати і вчити всього того, що наслідник короля повинен знати. І так він виростав в Александрії. Довгих двадцять два роки тужив старий батько за сином.

Все це оповідав тепер король своєму, як йому здавалося, синові. Він дуже був вдоволений з постави, вроди і поважної поведінки принца і не ховався з тим перед ним.

Коли вони переїжджали містами і селами, то їх всюди гучно й радо стрічали жителі і піддані. Вістка про поворот принца додому облетіла, мов блискавка всі міста і села. По улицах, якими проїжджав король з принцом, були зрблені з квіток та зелених віток тріюмфальні арки. На стінах будинків та балконів звисали чудові килими й грали кольорами веселки в проміннях полудневого сонця. Весь народ голосно славив Бога та Його Пророка за те, що послав їм такого гарного принца.

Слава, почести і багатство огортали душу й горде серце кравця великими radoщами. Та тим більше безрадним і повним тихої розпуки почував себе справжній принц Омар. Його ще й досі везли закованим у цілім почоті. Ніхто про нього не дбав, ніхто ним не журився. А це ж були урочисті дні його повороту, які правом належали йому. Всюди лунало ім'я Омара, тисячі голосів вигукували його, і ніхто не помічав того, кому це ім'я справді належало. А вже найбільше його боліло те, що коли хто з народу питав вартових, кого то везуть закованого то ті відповідали: „Це божевільний кравець”.

Нарешті караван прибув до столичного міста. Тут, вже найбільше як де урочисто вітали наслідника короля. А в розкішній світлиці королівського замку, разом з придворними дамами очікувала сина сама королева, не молода вже, але вродлива мати Омара. Підлога тої світлиці була застелена одним величезним килимом. Стіни прикрашені довгими блакитними плахтами, які були причеплені до великих срібних гаків, з яких звисали золоті кутаси.

Вже вечоріло, коли караван прибув до замку. В світлиці, де очікувала королева на сина, було засвічено багато кулястих кольорових лямп. Здавалось, що тут і вночі так видно, наче вдень, при сонці. А вже найбільше сяйво кольорових лямп було в тій частині світлиці, де сиділа на своїм троні королева. Цілий трон був зроблений з щирого золота, виложений дорогими аметисами. До нього вели аж чотири східці. Над головою королеви четверо вродливих емірів держали балдахин з червоного шовку. Тут же проходжувався великий королівський достойник шейх Мединський.

Так очікувала королева свого чоловіка і свого сина. Вона так само не бачила своєї дитини від перших днів його народження. Зате у снах і мріях надивилася на нього, натужилась за ним, так, що пізнала б його одного серед тисячів людей. Та ось почувся шум — то наближався до замку королівський похід. Заторохтіли бубни, загули сурми, залунали вигуки натовпу, а в дворі забряжчали кінські підкови. Все виразніше було чути ходу прибулих. Раптом відчинилися широко двері у світлицю і між рядом припавших додолу слуг, швидкою ходою йшов просто до трону матері сам король, ведучи під руку свого сина.

— Ось — промовив король, — я привіз тобі того, кого ти так довго і так гарячо бажала бачити!

Та королева перервала його мову:

— Це не мій син! — скрикнула вона. — Це не те обличчя, що Пророк показав мені у снах!

І якраз в той самий момент, коли король збирався сказати своїй дружині, що не слід вірити забобонам, знов

відчинилися двері і в світлицю вітром влетів Омар. Він вирвався з рук вартових, які тепер за ним гналися. Огірчений і прибитий горем принц упав коло східців трону і промовив:

— Тут я хочу вмерти! Краще вже дай приказ, мій лихий батьку, вбити мене, ніж далі терпіти таку ганьбу і пониження.

Всі були збентежені тим, що сталося. Всі кинулись, щоб схопити нещасного, щоб віддати в руки вартових. Королева ж, що досі зацікавлена з несподіванки і мовчки дивилась на це все, схопилася з трону:

— Спиніться! — скрикнула вона. — Цей, а ніхто інший мій справжній син. Хоч я його ніколи не бачила, але моє серце пізнало його!

Варта мимоволі випустила Омара з рук. Та король, розпалений страшним гнівом, дав приказ звязати божевільного.

— Я тут вирішую, — промовив він. — І тут не може бути суду по жіночих снах, але наочних доказах. Цей, — і король показав на Лабакана, — мій син, бо він приніс мені правдивий доказ від мого щирого приятеля Ельфібей, — його кинджал.

— Він його вкрав, — крикнув Омар. — Він покористувався моїм товариським довірям і зрадою здобув кинджал!

Та король навіть не слухав голосу свого сина. В усіх справах він звик досі покладатися тільки на свій власний розум: Тому він дав розказ, щоб нещасного Омара забрати силою зі світлиці, а сам пішов разом з Лабаканом до своїх покоїв, цілий проїнятий гнівом до своєї жінки, з якою прожив уже двадцять п'ять літ у повній згоді.

Королеву ж огорнула глибока туга і жаль, від того, що сталося. Вона тепер бачила, що серцем короля оволодів проїдливий світ. А того нещасного в'язня, вона бачила багато разів у снах, як сина.

Коли біль її серця трохи пригас, вона стала міркувати, які то їй заходи зробити, щоб показати чоловікові його помилку. Справа була дуже трудна, бо той, що вдавав з себе її сина, мав безперечний доказ — кинджал. Крім то-

го, як вона довідалась, так багато засвоїв собі від Омара з оповідань про його життя, що міг без страху прати роллю принца Омара.

Королева закликала до себе всіх тих людей, які були разом з королем коло стовпа Ель-Зеруя і просила докладно розказати їй, що там саме трапилось. Коли ж розвідалась про все, стала радитись зі своїми найбільш довіреними невольниками. Вони вишукували і вибирали то цей, то інший плян. Нарешті промовила Мелексала, стара, дуже розумна черкеска:

— Коли я добре зрозуміла, моя люба пані, то той, що загарбав кинджал, назвав того другого, якого ти вважаєш своїм сином, Лабаканом, божевільним кравцем?

— Так, так, — відповіла королева. — Та що ж з того?

— А як вам здається, — казала Мелексала далі: — чи не наділив той дурисвіт вашого сина власним іменем? Якщо воно так, то я маю добрий плян загнати брехуна на слизьке, та хочу вам вияснити цей плян під секретом.

Королева вислухала на ухо цілий плян своєї невольниці. Видно було що королеві цей плян припав до вподоби, бо в тій хвилині вона почала збиратись, щоб піти до короля.

Королева була дуже розумна жінка. Вона знала вдачу свого чоловіка й уміла користуватися його ласкою. Вона вдала, що надумалась признати своїм сином того, кого вже признав її чоловік, але тільки просила, щоб король вдоволив її одно бажання.

Королеві було важко на серці через сварку з жінкою й він, щоб швидше помиритись з нею, пристав на те. Тоді королева сказала:

— Я би хотіла зробити спробу, який хист має кожний з тих двох хлопців. Може хто інший на моєй місці зробив би спробу перевірити їх здібности їздити верхом на коні, битись на шаблях, або кидати списа. Мені ж не цікаве те, в чому котрий з них, що розуміє. Ні, я їм хочу дати спробу, щоб відразу видно було талант кожного.

Нехай кожний з них пошиє жупан та штани, і тоді побачимо, хто з них кращий майстер.

Король засміявся й промовив:

— Чи ба! Ти таки справді придумала щось дуже хитре. Хочеш, щоб мій син ставав на спробу з тим божевільним кравцем, хто з них краще уміє шити штани? Ні, це ні до чого!

Королева пригадала, що він уже дав свою згоду на таку умову. Король, який все додержував свого слова мусів згодитися. При тім божився, що коли б божевільний кравець пошив, не знати який гарний жупан, то він ні за що в світі не визнає його своїм сином.

Король сам пішов до сина і просив його не перечити примхам своєї матері й як вона тепер хоче, щоб син власними руками пошив жупан та зволив її волю. Лабаканове серце аж грало з радості. „Як що справа тільки в тому, — думав він, — то пані королева буде мною дуже вдоволена!

Слуги приготували в замку дві кімнати — одну для принца, а другу для кравця, — щоб там кожний з них виявив свої здібности. Кожному з них було дано по кавалковій шовку, ножиці, голки та нитки.

Короля дуже кортіло знати, який то жупан зліпить його син. Так само у королевої серце скоріше билосся в грудях. Чи пощастить їй перехитрити Лабакана, чи ні. На роботу кожному з них було визначено по дві добі. На третій день закликав король до себе свою жінку і казав принести до них обидва жупани та покликати обидвох майстрів.

Перший, радіючи, увійшов Лабакан. Він розгорнув перед очима здивованого короля жупан.

— Дивись, тату, — сказав він; подивись і ти, мамо, чи цей жупан не є по мистецьки зроблений? Та я заложуся з найкращим королівським кравцем, що він не зробить такого гарного!

Королева засміялася й звернулася до Омара.

— А що ж ти, мій синочку, приніс?

Але Омар з огірченням кинув додолу шматок шовку, ножиці й промовив:

— Мене навчили їздити на баских конях та орудувати шаблею в боях. Моїм списом я влучу на шістдесят ступнів до цілі. А шити і кроїти я не вмю та й вчитися зовсім не випадало небожеві Ельфї-Бея, каїрського господаря! . . .

— О, ти правдивий син мого чоловіка й пана, — скрикнула султанша. Ах, коли б мені вільно було пригорнути тебе до свого серця й назвати моїм сином! Вибач, мій чоловіче, мій господарю, — говорила вона далі, обертаючись до короля. Я мусіла піти на хитрощі, щоб іти проти твоєї волі. Адже тепер вже нема сумніву і для тебе, хто з них принц, а хто кравець? Очевидно, що пошитий твоїм сином жупан дуже гарний, й я радо розпитаюсь у нього, в якого саме майстра він вчився кравецтва.

Король, збитий з пантелику, мовчки сидів у великій задумі й поглядав від часу до часу то на жінку, то на Лабакана. А цей останній даремне пробував побороти в собі палкий сором та замішання і що він так по дурному дався загнати себе на слизьке.

— Цього доказу ще мало, — промовив король. Хвалити Бога у мене є ще один спосіб провїрити, чи я одурений, чи ні.

Король наказав осідлати свого найбистрішого коня, скочив на нього і вихром понїсся до ліса, що починався недалечко за містом. Там жила, як говорила давня легенда, одна добра фея, Адользаїда. Тут вона інколи зявлялась людям, і тому з діда й прадїда люди зі страхом обминали це місце.

Прийшовши до місця, король скочив з коня, привязав його до дерева, став на середині галяви й голосно гукнув:

— Якщо правда, що ти допомагала моїм предкам в часах їхньої скрути своїми порадами, то не відцурайся від їх унука й порадь у такий справі, де людський розум не вистарчає.

Ледве він промовив останні слова, як відчинився стовбур одного великого дерева і звідтам вийшла до нього

молода жінка загорнена вуалькою і в довгій білій одежі.

— Я знаю, чого ти до мене прийшов, султано Сауде, — промовила вона до нього. Твій намір чесний тому я хочу тобі допомогти. Візьми оцих дві шкатулки. Кожний з тих двох, що хочуть бути твоїми синами, хай виберуть собі самі добровільно одну з двох. Я знаю: твій справжній син не помилиться, вибираючи.

Так сказала фея королеві і дала йому в руки дві шкатулки з слоневої кости гарно оздоблені золотом та перлами. На віках, які король даремно пробував відчипити, були написи з діамантових зерняток.

Король їдучи до замку все думав, щоб то могло бути в тих шкатулках, яких він ніяк не міг відчинити. Написи так само не давали йому змоги рішити справу: на одній було написано: „Честь та слава”, а на другій — „Щастя і багатство”. Король подумав, що важко буде котру з них вибрати бо обидва написи були однаково принадні.

Коли ж вернувся він до свого замку, то казав покликати до себе королеву і розказав їй про свою розмову з феєю та про її присуд. І тоді королеву охопила велика радість та надія, що той, до якого горнеться її серце потрапить вибрати ту шкатулку, яка без сумніву посвідчить про його королівське походження.

Перед тронном короля було поставлено два столи і на них король власною рукою поставив обидві шкатулки. По тім зійшов на трон і подав знак слугам, щоб відчинили двері. Тоді в тронну світлицю увійшов пишний похід блискучого панства: державні достойники, духовники, яких запросив сюди король. Вони посідали на золотом тканих подушках вздовж східців.

Коли все зібрання було на місці, подав король знак слугам і вони привели Лабакана. Дуже гордо пройшов він через усю світлицю, упав перед тронном на коліна і промовив:

— Що звелиш мені, мій королю і батьку?

Султан підвівся з трону й відповів:

— Мій сину! Виник сумнів, чи маєш ти правдиве право на таке ім'я. В одній з тих двох шкатул знаходяться до-

Фея дала королеві дві шкатулки з слоневої кости.

кази твого справжнього походження. Вибирай! Я не маю сумніву, що ти вибереш тобі належну.

Лабакан підвівся і підійшов до столів з шкатулами. Він довго вагався, на котрій спинитися, а потім промовив:

— Мій шановний батку! Що може бути більшим щастям, як бути твоїм сином, і що коштовніше, як багатство твоєї милості? Я вибираю собі ту шкатулу, на якій написано „Щастя й багатство”.

— Ми опісля довідаємось, чи добре ти вибрав, чи ні, а тепер, покищо йди і сідай на подушці коло Медичського баші, — сказав йому король і знову подав знак слугі.

Привели Омара. Його очі були темні від жалю, його обличчя смутне й весь вигляд такий, що всі присутні проїнялись до нього співчуттям. Він так само упав перед тронном і спитав, яка воля короля.

Король пояснив йому, що він має вибрати собі одну з тих двох шкатулків. Омар підвівся і підійшов до столів.

Він уважно прочитав обидва написи і промовив:

Останні дні мене навчили, яке то нетривке щастя, як скороминуче багатство; однак вони мене навчили, що незломне добро живе в грудях сміливого — його честь, — і що блискуча зоря слави не зникає разом з щастям. І коли доводиться жеребом рішати, чи мушу я втратити корону, то вас, — „честь і славу” я вибираю!

Він вже простягнув руку й положив на шкатулку, яку вибрав, та король казав йому здержатися, казав Лабаканові те ж стати біля свого стола і той так само положив руку на свою шкатулку.

Король тимчасом казав принести глечик з водою з святої криниці Земземи з Мекки, обмив руки перед молитвою, став лицем на схід сонця, простягнувся на підлозі лицем до землі і став молитися.

— Боже моїх прабатьків! Століттями ти зберігав наш рід чистим і нефальшованим. Не попусти ж, щоб тепер недостойний імени Абассидів оганьбив його, захисти мого справжнього сина в цей важкий час спроби.

Помолившись, султан встав і знову вийшов на трон. Усіх присутніх вразило доживання, всі аж перестали ди-

хати, можна було почути, коли б в залі шкрябнула миш, так напружено сиділо все зібрання. Ті, що стояли позаду, витягали вгору шиї, щоб через голови інших побачити столи з шкатулами. Тоді пронісся голос короля:

— Відчиніть шкатули!

І диво — віка, що раніше не можна було відчинити, тепер самі відскочили.

В тій шкатулці, що Омар вибрав, лежала на оксамитовій подушечці маленька золота корона, а поруч — скіпетр. У Лабакановій шкатулці — велика голка і трохи ниток. Король казав обом хлопцям показати йому шкатули. Він взяв у руки маленьку корону, і дивно було бачити, як вона стала в його руках все більшати й більшати, аж поки не стала завбільшки, як звичайна корона. Король наложив цю корону на голову Омара, який став перед ним на коліна, потім поцілував його в чоло і казав сісти поруч себе з правого боку.

Тепер обернувся до Лабакана і промовив:

— Є стара приповідка: „Кравець знай своє кравецтво, а до шевства не мішайся!” Видно, що тобі доведеться залишитися при голці. Хоч ти й не заробив моєї ласки, то за тебе прохав той, якому я сьогодні не можу ні в чому відмовити. Тому дарую тобі твоє нікчемне життя, тільки раджу тобі, не гайся, а тікай геть з мого краю.

Засоромлений та зневічений кравець не міг і слова промовити. Він упав принцеві в ноги і сльози котилися в нього по обличчі.

— Чи можете ви простити мою провину, принце? — благав Лабакан.

— Вірність до друзів і великодушність до ворогів — в тому слава Абасидів, — відповів принц, підіймаючи кравця. — Іди собі з Богом!

„О, ти мій справжній син! скрикнула зворушена серцем королева і впала на груди синові. Церковні достойники і державні та вся старшина повставали зі своїх подушок і викрикували славу новому королівському синові. Під час цієї метушні Лабакан тихенько висмикнувся з замку, несучи під пахою свою шкатулу.

Він пішов до королівської стайні, осідлав свою скапу Мурву, сів і потюпав за ворота далі до Александрії. Його життя принцем минуло, мов сон і тільки шкатулка, украшена діамантами та оздоблена сріблом і золотом нагадувала, що вся та пригода не була сном.

Коли згодом він приїхав до Александрії, то просто підїхав до будинку свого старого майстра, скочив з коня, привязав його до воріт а сам зайшов до майстерні.

Кравець не пізнав зразу свого колишнього помічника, — прийняв його дуже чемно і спитав, чим може йому послужити. Та коли придивився до нього ближче, то пізнав Лабакана. Він зараз же покликав всіх своїх робітників і хлопців з сусідної кімнати. Ті, збіглись, накинулись, наче мокрим рядном на бідного Лабакана, який ніяк не сподївався такої зустрічі. Вони почали штовхати, товкти та перїщити його залізками від прасування, аршинами, колоти голками та ножицями. Лабакан зовсім змордований упав непритомний на купу старої одежі.

І вже як лежав там, то майстер, лаючи, наговорив йому багато про украдену одежу, Лабакан, скільки міг оправдувався перед кравцем, кажучи, що ніби для того сюди приїхав, щоб за все йому вернути, що хоче заплатити за вкрадену одежу втрое більше. Не допомгло ніщо. Майстер і його робітники другий раз кинулись на нього, били досхочу, потовкли парубка на гамулу, а тоді, вхопивши за ноги, викинули за порїг на вулицю.

Зневїчений, обдертий ледве виліз на свою Мурву й поїхав в караван сарай¹⁾. Там безсилий, з побитою головою лїг, щоб вичуняти. Він думав про те, що як то важко жити на світі, як мало жалують люди чужі заслуги, яке то скороминуче й нікчемне всяке добро на землі. З такими думками він заснув. Він постановив, що доки буде жити, не буде пнутися у великі пани, але стане чесним та совїсним громадянином.

І на другий день він не змінив своєї думки. Видно, що важкі кулаки майстра та його робітників вибили й витрусили з нього всю великопанську пиху.

¹⁾ Заїздний дїм.

Лабакан продав свою шкатулку одному золотареві за добрі гроші, купив собі хатину й улаштував там кравецьку робітню. Коли все вже було готове, коли над вікнами хатини вже висіла вивіска з написом „Лабакан, кравець”, сів він у хаті та став латати свою на шматки подерту майстром одержу. Шив він тією голкою та нитками, що були у шкатулці, подарованій феєю. Хтось його одірвав від роботи, і коли Лабакан потім вернувся та хотів сідати знов за латання, — дивну річ він побачив: голка сама без нічиєї помочі дуже гарно шила і так чисто строчила шви, що й сам Лабакан так би не потрапив.

Таки справді, найменший дарунок доброї феї дає велику користь і має високу вартість. А ще ж і другу цінну мав той дарунок: той кусник нитки, що був у голці ніколи не скорочувався. Голка могла б шити, скільки схотіла і нитка на все ставала.

Лабакан придбав багато замовлень і в скорому часі став славним кравцем. Він кроїв одержу і робив першу стрічку голкою, а далі вона вже сама швидко робила свою роботу, аж поки не скінчила цілої одержу.

Скоро так сталося, що ціле місто замовляло свої убрання в Лабакана. Він робив дуже гарно і дуже дешево. Тільки одному дивувались люди, що він шив сам без помічників і постійно при зачинених дверях.

І так напис на шкатулці „щастя і багатство”, справдилося. Лабаканові всюди щастило, хоч і в неоднаковій мірі. І коли доходила до нього голосна чутка, про молодого султана Омара, — а про нього говорили всюди, як про лицаря, що був гордістю і славою свого народу а пострахом для ворогів, — то колишній принц думав собі „Воно таки лучче, що я зостався кравцем, бо честь та слава — небезпечні речі”.

Так жив Лабакан, вдоволений самим собою, шанований своєю громадою й як що голка за той час не втратила своєї сили, то шие й досі вічною ниткою доброї феї Адользаїди.

АЛЬМАНЗОР

В місті Александрії жив дуже багатий шейх¹⁾ Алі Бану. Був це однак дивний чоловік. І треба було бачити, як раненько проходив він вулицями міста. Одежа на нім була завсіди дорога: турбан з коштовного кашміру, в святочній одежі, підперезаний дорогим поясом, який коштував п'ятдесят верблюдів. Але ступав він повільною і поважною ходою; брови насуپлені, високе чоло пооране зморшками, очі все спущені додола. Щокілька ступнів він у глибокій задумі гладив свою бороду.

Коли Алі Бану так йшов до мечету, щоб там своїм парафіянам прочитати святі вірші Корану, то люди ставали на вулиці і довго дивились йому у слід.

— Що то за пристойний та гарний чоловік — говорили вони.

— І багатий — сказав другий. — А думаєте, що чогось йому недостає? Адже має він свій замок у Стамбулі, має лани та хутори і багато тисяч штук усякої худоби і сила невільників.

— А так, — додав третій, — і той татарин, що недавно прибув зо Стамбулу від самого султана, нехай благословить його Пророк, — він мені розказував, що наш шейх є у великій пошані в султана.

— Власне, — додав четвертий, — всі його заходи Пророк благословляє. Він дуже багатий і славний та... та... ви знаєте, про що я думаю.

— Знаємо, знаємо, — стиха відповіли інші. — То правда, нема чого з тим ховатись. І він мусить прийняти свою частку горя. Він багатий, славний і дуже добрий, але що робити, що робити?

Алі Бану мав чудовий розкішний палац і стояв він на одному з перших місць Александрії. Перед будинком була

¹⁾ Шейх — церковний, або державний достойник.

розкішна обведена мармуром тераса а навколо неї росли пальмові дерева, які давали затишок і холодок. Часто смерком сідав там Алі Бану і курив свою довгу люльку. Дванадцять гарно убраних невільників стояли і чекали, щоб вдоволювати бажання свого пана. Один з них держав парасолю для холодку, другий стояв на поготові

Коли Алі Бану йшов до мечеті, то люди ставали на вулиці і довго дивились йому у слід.

з чаркою із щирого золота, налітою найдорожчим сорбетом, третій тримав віяло з павиного піря, щоб відгонити мух. Стояли тут також співаки та музики, які тримали в руках бандури та інші музичні інструменти й які готові були в кожний час розважити свого пана музикою. А був

тут і учений, що мав при собі всякі книжки, щоб читати їх панові.

Але даремне очікували вони Алі Банового знаку. Йому не треба було ні музики, ні співів. Він не хотів слухати ні віршів, ні байок мудрих старовинних поетів, не хотів пити сорбету, навіть робота відганяча мух була даремна, бо Алі Бану не помічав мух, які пролітали повз нього.

Коли люди переходили попри шейхів будинок, вони спинялися й дивувалися тому великому багатству, що бачили. Як там були розкоші в покоях, як добре одягнені всі невірники, як все тут зручно улаштовано, наперед уплянювано для повного задоволення. Та коли їх погляди спинялись на шейхові, коли бачили вони, як він сидить захмарений важкими думами в тінях пальм, коли погляд його очей снувався тільки за димом люльки, то стискали плечима, хитали головами і казали:

— Справді, багатий чоловік і в той же час — бідний чоловік. Він, маючи надмірне багатство, далеко бідніший від того, що не має шеляга за душею. Бо Пророк не дав йому розуму, щоб все те пожити собі на втіху. — Так говорили люди, сміялися з шейха та йшли далі своєю дорогою.

Одного вечора шейх знову сидів на терасі, курив люльку і серед усіх розкошів світа був сумний і самотній. Недалеко на хіднику стояло чотири молодці, розглядали його і сміялися з нього.

— Справді, говорили вони між собою, — який то нерозумний чоловік той Алі Бану! Та коли б нам його багатство — ого! Ми б йому дали інший лад! Ми би гуляли день у день і розважалися всякими втіхами.

— Молодість — яка то чудова пора, повна розваги і радощів, — промовив немолодий вже чоловік, що стояв збоку і чув всю їх розмову. Тепер і він до них прилучився та промовив:

— Дозвольте і мені сказати слово, і прошу вибачити, коли воно буде невлад. Молодість разом з тим всім нерозумна й любить на вітер молоти язиком. А годиться перш всього розвідатись що, де й до чого.

— Що ви, пане, хочете тим сказати — спитали трохи збентежені паничі. Чи не маєте ви нас на думці? Ви ж оце натякаєте на нашу розмову, що ми судили між собою спосіб життя Алі Бану?

— Коли хтось знає про якусь справу ліпше, ніж другий, то поправляє помилку. Так нам наказує Пророк, — відповів добродій і говорив далі: — То щира правда, що Пророк благословив і наділив шейха всіма скарбами землі. Він має все, чого тільки душа забажає. Та тільки є причини, що заставляють його бути сумним та невеселим. Ви думаєте, що таким він і раніше був? Ні, він був зовсім інший! Я його бачив ще п'ятнадцять літ тому. Що то був за веселий та розважливий чоловік, жвавий і жив він радісним життям. Тоді був у нього син, славне і розумне хлопця. Всі, що його бачили і розмовляли з ним, завидували шейхові, що має він такий скарб. Подумайте тільки — малому було ледве десять років, а він уже повиучував і знав усе те, що другий ледве знає у вісімнадцять років.

— І той син умер? Бідний шейх! — жаліли молодці.

— О, коли б так, то шейх мав би ту радість, що дитина вернулась в оселю праведних на лоно Пророка, і там їй краще, ніж тут в Александрії! Та те, що він має, багато гірше. Це сталося тоді, коли франки, наче голодні вовки, кинулися на наш край і вели з нами жорстоку війну. Вони захопили нашу Александрію, звідси посунули далі й завоювали всіх мемелюків.

Шейх був дуже розумний чоловік і добре вмів з ними поводитись. Та франки, мабуть, хотіли загарбати всі його скарби і добра, або може не сподобалась їм приязнь шейха до вірних Пророкові — я вже про це не знаю. Сталось тільки те, що одного дня вони прийшли в його дім і обвинувачували шейха, що він помагає мемелюкам зброєю, кінями і поживою.

Шейх довго доказував, що він не винен, однак це нічого не помагало. А треба вам знати, що франки люди жорстокі, дикі і без милосердя, тим більше де вони бачать, що можна взяти гроші. От вони взяли й забрали

шейхового сина, Каїрама, до свого табору, як заложника. Він давав їм за дитину великі суми грошей, але франки не згодилися; вони хотіли змусити його дати більше грошей.

Незабаром потім несподівано прийшов приказ від їхнього баші негайно покидати Александрію, сідати на кораблі та тікати додому. Ніхто про те в Александрії не знав і от майнули вони на широке море і забрали з собою малого Каїрама, Алі Банового сина. І з того часу про хлопця нічого не чути.

— О, бідний, нещасний чоловік! — скрикнули щиро зворушені молодці і зі співчуттям поглядали на шейха.

А він, оточений всякими розкошами, сумно і самотньо сидів у холодку великих тінистих пальм.

— Його жінка, — оповідав далі незнайомий, — яку шейх дуже кохав, так затужила за сином, що померла з горя. А сам він купив корабель, налагодив його для далекої подорожі і поїхав ним до Франкістану. Думав він віднайти свого сина. Взяв він з собою одного франка, лікаря, що живе он там біля криниці. Вони довго плавали морем, і остаточно приїхали до країни гявур, тих невірних, що були в Александрії. Там тоді діялись великі страхіття. Вони скинули свого султана і всі баші, і багаті і бідні билися одні з другими, різалися і в державі не було ніякого ладу.

Даремною була праця шейха та його слуг. Вони шукали і розпитували про малого Каїрама в кожному місті. Ніхто про нього нічого не знав і не хотів знати. Нарешті лікар порадив шейхові тікати звідси, бо шейхові грозила небезпека утратити життя.

Так вони й вернулись з порожніми руками. І от коли шейх приїхав додому — з того часу живе, як бачите: сумує і побивається за своїм сином. І скажіть тепер — хіба може він бути інакшим? Чи його покидає думка, коли він їсть, або п'є, про свою дитину — може мій Каїрам там на чужині голодний? Або коли він одягає парадну одягу, яку, як шейх, мусить носити — чи він тоді може не подумати — може мій син бідує і не має в що загорнути свого тіла? А от тут навколо нього стоять співаки, музики, танцюристи

і декляматори — всі його невільники — чи може він не згадати, що десь там у Франкістані, мусить його бідна дитина так само скакати перед своїм паном. А що найбільше завдає йому жалю, то те, що там на чужині, далеко від батьківщини, серед невірних, які глумляться над хлопцем, що Каїрам не встоїть і покине віру своїх батьків. Тоді навіть пропаде надія у батька стрінуги і пригорнути до грудей радісного сина в райських садах Пророка.

Бачите, який Алі Бану милосердний до своїх рабів? А скільки побудував він шпиталів. Він вірить, що Бог зглянеться і змягчить серце Каїрамових панів, щоб і вони були милосердними. І кожного року, коли приходить той день, в яким відняли в нього сина, Алі Бану випускає на волю дванадцять своїх невільників.

— Про це й я дещо чув — промовив один з молодців; про це ходять інші історії. Про сина зовсім ніхто не згадує. Кажуть ніби самий шейх дивна людина; ніби то він дуже любить слухати різні оповідання. Тому кожного року наказує рабам казати собі казки. І хто дотепніше зуміє це зробити, краще йому догодити, того він випускає на волю.

— Ну, не треба вірити людським поговорам, — заважив незнайомий. — Я про все це докладно знаю. Може бути, що в той сумний для себе день він хоче чимсь розважитись і каже оповідати собі про різні пригоди. Але волю дає невільникам тільки задля свого сина. Ну, та вибачте, мої панове, вечір стає холоднішим і я мушу іти додому, „Салем алейкум” — будьте здорові. Хочу вірити, що від тепер будете мати кращу думку про нашого доброго шейха.

Молодці подякували незнайомому добродієві за пояснення, ще раз поглянули на зажуреного батька і пішли вздовж вулиці, розмовляючи між собою. Кожний з них висловився, що не хотів би бути на місці Алі Бану.

Проминув якийсь час після того памятного вечора, коли вони розмовляли з незнайомим добродієм про шейха Алі Бану. І от одного чудового ранку вони знов проходили тією самою вулицею. Вони пригадували собі цілу ту історію, жаліли шейха і поглядали на його будинок.

Та як же вони здивувались, коли побачили, що там йдуть великі приготування. На даху, де раніш проходжувались гарно убрані невірніці, там тепер повівали на вітрі прапори. Велика світлиця в будинку була застелена дорогими килимами і шовками. Широкі сходи надвір і навіть стежки були вистелені шовковою матерією. Багато хто хотів би мати собі з такої матерії святочну одягу, або шаравари.

— Ова! Як то швидко за цих кілька днів змінився шейх! — сказав один з них. Чи не готується він дати бенкет. Хоче мабуть надивитись на своїх музик, та танцюристів. Подивіться на цей килим! Чи має хто в цій Александрії щось подібне? Або хоч і оце сукно, що простелене просто на землі, аж шкода що воно там лежить.

— А знаєш, що я думаю? — заговорив другий. — Він, мабуть, приймає якогось визначного гостя. Бо всі ці приготування нагадують те, коли мають приймати короля чужої країни. Хто ж то мав би сюди сьогодні прибути?

— А подивись но в цей бік, — завважив другий. — Це здається знов надходить той незнайомий добродій, що так багато цікавого оповідав нам про шейха. Він вже напевно про все це знає і пояснить нам це диво. — І вони попросили до свого гурту незнайомого добродія. Вони звернули увагу на приготування в шейховому будинку і стали розпитувати, чи не знає він якого то великого пана очікують там в гості.

— То ви думаете, — промовив він, що Алі Бану готується до бенкету, або може хоче вшанувати якого визначного пана? Ні, річ не в тім. Сьогодні дванадцятий день місяця Ромадана. А в цей день забрали колись франки його сина до свого табору.

— Ну, то присягаюсь бороною Пророка, — скрикнув один з молодців, — що всі ці приготування виглядають так, наче має відбутися весілля, або гучний бенкет, замість урочистого дня жалоби! Як же пояснити такі протилежні справи? Чи не свідчить це про те, що шейх зіхав з глузду?

— Молодий друже, ви дуже скорі на свій осуд! — промовив незнайомий. Ви і цього разу натягнули свою тонку й

остру стрілу. Дивіться, щоб вона не влучила задалеко від цілі. Щоб ви знали, що сьогодні шейх очікує свого сина.

— То він уже знайшовся? — вигукнули втішені хлопці.

— Ні, і, мабуть, ще не скоро знайдеться. Тут щось інше, що я вам зараз поясню. Вісім, чи й десять літ тому, як шейх починав цей день сумом та журбою, коли давав волю кільком своїм невільника́м, годував та напував силу бідних та безпритульних. Так сталося, що в цей день він дав їсти і пити одному дервішеві, що лежав у холодку його будинку знеможений і хорий. Дервіш був праведною людиною, багато розумів у пророкуванні і міг читати по зорях. Коли він покріпив свої сили з догляду й ласки милосердної руки шейха, пішов він до Алі Бану і сказав йому таке:

„Я знаю, яке велике твоє горе. Адже ж правда, що сьогодні дванадцятий день місяця Ромадана і правда, що сьогодні роковини, коли ти втратив свого сина? Ну, та не сумуй: цей день журби та смутку буде тобі днем радості і свята. Щоб ти знав, у цей самий день колись вернеться до тебе твій син”.

Так сказав йому дервіш. Було б гріхом для кожного мусульманина не йняти віри словам такого святого чоловіка. І хоч горе Алі Бану після того не зменшилось, та вже з того часу він у цей день кожного року очікує повороту сина. Тому прибирає свій будинок, свою світлицю, сходи так, щоб кожної години можна було привітати того, кого він очікує.

— Дивно, — завважив один з молодців. — А все таки мені було б дуже цікаво побачити, як там все удекоровано, як він сам серед усіх цих розкошів сумує, а що найбільше мене цікавить то послухати про що оповідають його невільники, доки він подарує їм волю.

— Нема нічого легшого, як це, — відповів незнайомий. Старший управитель шейхового будинку мій давній приятель і він кожного разу зберігає для мене куточок у світлиці. Серед великого збору служби та приятелів шейха, ніхто не помітить одного стороннього чоловіка. Я його попрошу, щоб він і вас примістив. Вас є чотирьох,

то вже якось там улаштуємо справу. Приходьте на це саме місце в дев'ятій годині вечором. Я вас тут стріну і скажу як і що робити.

Молодці подякували йому і розійшлися. Їм було дуже цікаво побачити, як це все буде там відбуватись.

І от вони зійшлися всі в означену годину на майдані перед будинком шейха. Там стрінули вони свого доброго приятеля. Він їм приніс радісну вістку, що управитель будинку дозволив їх усіх впустити.

Сам він пішов наперед, тільки не парадними дверима, а боковою хвірткою, яку він за собою гарненько назад зачинив. Потім повів їх бічними коридорами, аж поки увійшли вони в світлицю. Тут був великий збір людей. Були тут дуже гарно убрані пани, найвидатніші громадяни міста та приятелі шейха. Вони всі посходилися, щоб розважати шейха в його журбі в роковини його горя. Були тут невольники всяких рас та націй. Всі вони були в сумному настрою тому, що любили свого пана і того дня ділили його смуток.

В кінці світлиці стояла велика розкішна канапа і на ній сиділи найвизначніші гості господаря. Їм прислужували раби. Разом з ними сидів на підлозі і сам шейх, бо жалоба за сином не дозволяла йому сидіти на килимах радості. Він сидів оперши голову на руки, і здавалося, мало що чув з тих розважаючих його розмов, що йому говорили приятелі.

Проти нього сиділо кілька старих та молодих людей в невольничій одежі. Наш знайомий добродій пояснив своїм товаришам, що то ті невольники, яких шейх пускає сьогодні на волю. Між ними було кілька франків. З них звертав на себе увагу один — зовсім ще молодий, надзвичайної вроди і бистрого розуму, що світився в його гарних очах. Шейх купив його кілька днів тому за дуже велику суму грошей в одного торговця невольниками з Тунісу. Тепер пускав вже його на волю, бо вірив, що чим більше верне він франків на батьківщину, тим скорше верне Пророк йому сина.

Після того, як гості заспокоїли спрагу смачними напійками, шейх дав знак своєму управителеві. Той підвівся і в залі запанувала велика тиша. Він підійшов до невольників, яких шейх випускав на волю і промовив до них такими словами:

— Люди добрі! Сьогодні дає вам волю з власного бажання мій пан господар Алі Бану, шейх Александрії. То ж прошу вас, так як наказує звичай того дому в цей сумний день, починайте ваші оповідання.

Невольники порадились щось пошепки між собою. Тоді перший попросив слова той молодий невольник, що своєю вродою і розумом звертав на себе увагу. І він почав оповідати таке:

— На тому альжирському розбійницькому кораблі, з якого визволила мене ваша милосердна рука, був один юнак мого віку. Всі інші нещасні, що знаходилися там, були злі, темні і небезпечні люди і з ними я не товаришував. Були й такі, яких я мови не розумів зовсім. Тому, коли я мав вільний час, я охоче йшов до того молодця, щоб розважитись розмовою. Він називався Альманзор і по розмові я зрозумів, що він належить до єгиптян. Ми обидва припали собі до вподоби і от одного разу надумали ми розказати один одному свої пригоди. Історія мого товариша була далеко дивніша ніж моя власна, яку хочу тут оповісти.

Батько Альманзора був дуже значним чоловіком в якомусь великому єгипетському місті, але він не сказав мені його імені. Свої дитячі роки прожив він серед розкошів, всім вдоволений і веселий. Зо всіх сторін його оточували увагою, любовю і мав все, чого тільки душа бажала. Але проте змалку він не був розпещений. Розум його дуже рано був освічений всякою наукою. Батько його був дуже розумною людиною, сам навчав сина добру, а до того доручив освіту сина видатному вченому. Той навчав його всяким наукам, які слід було знати дитині. Альманзорові ледве минуло десять років, як на їх край напали з моря франки і провадили з ними завзяту війну.

Батько того хлопця, мабуть, не дуже був прихильний франкам. Одного дня, коли саме збирався він йти на ранишню молитву, прийшли до його дому ворожі вояки і стали вимагати від нього його жінки, як заложниці, на доказ його добрих намірів проти них. Жінки своєї він не згоджувався їм дати і отоді вони вхопили і силою потягли в табор його самотнього сина...

В цьому місці оповідання шейх Алі-Бану закрив руками обличчя, а між присутніми в залі повстав гомін невдоволення.

— Як сміє той молодий невільник так нерозважно ятрити стару рану Алі Бану і то тоді, коли треба його розважати? — говорили близькі шейхові приятелі. Сам управитель і наглядач за невільниками попав у страшний гнів і наказав хлопцеві перестати оповідати.

Та молодий невільник був дуже здивований і спитав шейха, чи є в його оповіданню щось недобре, що викликало його невдоволення. Шейх, при тих словах, підніс голову і промовив:

— Мої дорогі друзі, заспокойтеся! Як може цей юнак знати про мою долю, коли він всього третій день під моїм дахом! Хіба серед тих варварств, що їх творила війна, не міг статись подібний випадок? Хіба не може бути, що Альманзор... та нічого, оповідай, мій друже, далі! — Молодий невільник вклонився і оповідав далі.

— Малий Альманзор таким способом попав до табору франків. Йому там і не эле жилося. Один з генералів того ворожого війська дозволив йому заходити до себе в палатку і з того мав утіху, слухаючи відповіді Альманзора, які перекладав на їх мову, один чура. Цей генерал дбав про те, щоб хлопець мав подостатком їжі й одержі. Та туга за батьком і матір'ю робили хлопця зовсім нещасливим. Бувало цілими днями плакав він за ними, але не зворушив тим черствого серця ворогів. Табір переселявали і хлопець сподівався, що може тепер його пустять додому. Та так не сталося. Військо переносили з одного місця на друге, воювали ще з мемелюками, і все

тягали хлопця за собою. Коли ж він потім став просити полковників та генералів, щоб його пустили додому, то вони йому відмовили. Сказали, що він має бути заपुरкою того, що батько не буде ворогувати проти них. Так багато днів ходив він з військом у походах.

Одного дня повстала біганина серед війська. Хлопець спочатку не розумів причини. Всі говорили про пакування речей, про корабель, про поворот додому. Альманзор радів дуже, бо думав, що тепер, коли франки вертаються додому, його напевно пустять на волю.

Всі вояки на конях та підводах подались до морської пристані. Посувались вони дуже помалу, а остаточно побачили вони заякорені кораблі на пристані. Вояки стали всідати на кораблі. Невеличка частина вояків залишалась на березі на ніч.

Так як і перед тим Альманзор не міг і на хвилинку заплющити очей. Він все очікував, що ось, ось його випустять на волю. Тепер він раптом знемігся і не счувся коли заснув. Потім він підозрівав, що франки всипали чогось йому до чаю, щоб його приспати.

Коли він прокинувся, то вже був білий день. Він був у маленькій світлій кімнатці. Скочив він скоро зі свого ліжка, та як тільки став на підлогу, зараз же і впав. Підлога гоїдалася під ним і здавалося що все навколо хитається та витанцьовує. Альманзор знов піднявся на ноги, і притримуючись стіни та одвірків, дійшов до дверей, щоб вийти з тієї кімнати.

Він чув навколо себе гудіння вітру, хлюпання води і не міг зрозуміти, чи він ще спить, чи йому це сниться. Насилу дійшов він до сходів, що вели на гору і, Боже милосердний! — його обняв страшний жах. Куди не гляне. — всюди тільки море та небо, а сам він на кораблі. Тоді він почав плакати і просити. Він благав, щоб його одвезли назад; він хотів кинутися в море і плисти у свою рідну батьківщину. Вояки міцно держали його та пильнували. Один з полковників наказав Альманзорові йти до нього і там обіцявся, як що хлопець буде слухняним то його ско-

ро відправляють додому. А тепер, як щоб його звідси пустили, то він би десь у дорозі нужденно загинув.

Та коли хто не додержує слова — це франки. Корабель багато днів плів все вперед та вперед і коли нарешті приплив до цілі, то це не був єгипетський беріг, а франкістанський! Альманзор за час своєї подорожі по морі, а так саме ще раніше в таборі привчився до мови франків, став їх розуміти та з ними розмовляти. І це було дуже добре, бо як приїхали вони в ту землю, то ніхто там не

Він хотів кинутися в море і плисти в свою рідну батьківщину.

розумів його мови. Довго потім вони їхали ще суходолом і нарешті добилися в самий осередок держави. Всюди по дорозі до них збігався народ, бо хотіли подивитися на хлопця, про якого вояки творили, що це син єгипетського короля і що його батьки вислали сюди для навчання у франкістанській школі.

Так оповідали салдати тільки для того, щоб люди повірили, ніби то вони побідили єгиптян і заключили з ними

цілковитий мир. Така подорож тяглася кілька тижнів. Остаточно приїхали вони до великого міста, до цілі своєї подорожі. Там Альманзора передали одному лікареві, який забрав його до свого дому і там навчав його всіх тамошніх звичаїв.

Перш усього мусів Альманзор одягнути франкістанську одягу, таку вузьку та тісну і, коли хочете, далеко не таку гарну, як єгипетська. Потім йому заборонили кланятися по східньому звичаю, зі схрещеними на грудях руками, але треба було одною рукою здіймати з голови вовняного капелюха, якого там всі одягають, другу руку спустити вниз, а правого ногою шурнути по землі. Йому вже не можна було сидати підобгавши під себе ноги, як це звичайно робиться у нас, у східніх країнах, а треба було спинатись на крісла з високими ніжками і звішувати ноги вниз додолу. Та й з їжею він мав чимало клопоту: все, що збирався він їсти — все треба було перше настромити на залізну виделку.

Доктор був суворий і лихий чоловік. Він раз-у-раз мордував хлопця за кожну дрібницю. Коли той часом забувшись здоровкаючись з кимбудь казав „Салем алейкум” то він бив його палицею, бо треба було казати „Воутре сервітур”. Йому було заборонено говорити, писати, а навіть думати на своїй рідній мові. Все що він міг робити, то хіба тільки чути її у сні. І мабуть, що він зовсім забув би свою мову, як би не один чоловік, який жив у цьому місті й який став Альманзоріві у великій пригоді.

То був уже старий, а проте дуже вчений чоловік. Знав він багато східніх мов, як от арабську, перську, коптську, навіть китайську трохи. В тім краю його уважали дивом серед учених, і йому платили великі гроші, щоб він інших людей вчив тих мов. Цей чоловік дозволяв Альманзоріві заходити до себе раз на тиждень, угощав його там чудовими овочами з чужих країв, або іншими ласощами. Хлопець почував себе там, так, як вдома. А цей учений був справді дивною людиною. Він справив Альманзоріві таку одягу, як носять родовиті пани в Єгипті. Цю

одежу він переховував у себе дома в окремій кімнаті. Коли до нього приходив Альманзор, то посилав старий його разом із своїм слугою в ту кімнату і казав йому одягнутися так, як одягаються в його батьківщині. Звідтам йшов він до „Малої Арабії”, — так звалася одна світлиця в будинку вченого. Ця світлиця була прикрашена різними виплеканими деревцями, як пальми, бамбуки, молоді кедрі, і так само квітами, які ростуть тільки в сторонах далекого сходу. Підлоги були вистелені перськими килимами, а вздовж стін лежали подушки. В світлиці не було ні одного крісла, ані канапи. На одну з тих подушок сідав професор. Для перебування у тій світлиці професор одягався інакше, як звичайно — по східньому: голову повязував тонкою, турецькою шалю, згортаючи її турбаном, причіплював довгу сиву бороду, що сягала йому по пояс і виглядала, як натуральна борода великого пана. До того всього одягав він ще мантию, яку зробив зі свого брукатного халата, широкі турецькі штани, жовті пантофлі. І хоч який він був мирний чоловік, а того дня причепляв до боку турецьку шаблю, за пояс застромлював дорогого кинджала. До того всього курил на два лікті люльку, а його слуги перебрані по перськи, прислужували йому по східньому звичаю.

Спочатку все це виглядало Альманзорві дуже чудним, але він скоро побачив, що ці години, коли він знаходився в товаристві ученого, були для нього дуже корисні. Тут він говорив тільки своєю рідною мовою. Входячи до кімнати, Альманзор перш всього вітався по східньому звичаю. Старий перс відповідав йому дуже урочисто, потім кивав хлопцеві, щоб той сідав поруч нього і розмовляв з ним по перськи, арабськи, й коптськи і говорив з ним на всіх тих мовах. Ці розмови називав вченими східними бесідами. Поруч них стояв слуга, який того вечора був у ролі невільника; в руках він тримав велику книгу-словник і коли професорові бракувало якогось слова, він давав знак „невільникові”, той перегортав картки, знаходив слово, і розмова продовжувалася далі.

Слуги тим часом приносили в турецькій посуді сорбет, тісточка. Альманзор дуже радів тим всім, воно нагадувало йому його рідний дім, далекі рідні сторони і тут він почував себе достойною людиною. Альманзор дуже добре читав по перськи, а це було головне для професора. У нього було багато перських рукописів і він казав хлопцеві читати їх. До такого читання сам дуже прислухувався і таким способом вчився де робити наголоси в словах.

Такі дні були правдивим святом для бідного Альманзора, а професор, кожного разу, коли Альманзор відходив додому давав йому в дарунок гроші, дещо з одержі, або їстівного.

Так жив Альманзор кілька літ в головному місті франків. Його бажання вернутися на батьківщину не вгасало. Коли йому минуло п'ятнадцять років, трапилася з ним така пригода, від якої залежало все його дальше життя.

Франки саме тоді обібрали собі королем і господарем цілого краю генерала, якого Альманзор часто бачив в Єгипті. Альманзор хоч і знав, що вибрали нового короля, бо бачив, що в столиці відбулись урочисті святкування, але він ніяк не знав, що королем став той самий генерал, якого він бачив в Єгипті і часто навіть розмовляв з ним там.

Якось одного дня Альманзор йшов мостом понад широку річку, що пробігала серединою міста. Тут він побачив вояка у звичайній вояцькій одержі. Вояк стояв опертий на поруччя мосту і дивився на хвили. Хлопцеві здавалося, що він десь бачив це обличчя. Тоді він почав пригадувати собі всі події і згадав про Єгипет, Так, так, тепер він пригадує! Цей вояк був генералом франків і він з ним часто розмовляв в таборі. Пригадує, який цей генерал був до нього прихильний. Але Альманзор не знав, як звуть цього генерала. Тому відважився називати його так, як називали його вояки між собою в таборі. Він підійшов до поруччя, згорнув на грудях руки по звичаю своєї батьківщини і промовив:

— Салем алейкум, маленький капрале!

— Вояк здивувався, оглянувся, подивився пильно на хлопця, трохи подумав і сказав:

— Боже мій! Невже це можливо! Ти тут, Альманзор? Що робить твій батько? Як стоять справи в Єгипті? Як тебе занесло сюди до нас?

Тоді Альманзор не міг далі вдержатися і заривав гіркими сльозами. Він розказав тоді генералові про всі свої пригоди.

— Так ви, маленький капрале, не знаєте, що зі мною зробили ваші земляки? Ви не знаєте, що минуло вже багато літ, як я не бачив моїх батьків, ані рідного краю?

— Салем алейкум, маленький капрале!

— Я не хочу думати, не хочу вірити, — промовив генерал, — щоб вони завезли тебе аж сюди.

— А на жаль це так, — відповів Альманзор. В той день, як ваші вояки всідали на корабель, це був останній раз коли я бачив рідну землю. Вони силою потягнули мене з собою. Капітан корабля зглянувся на моє горе і запла-

тив за мене гроші за прожиток на кораблі. Він примістив мене у того злого доктора. А той б'є мене і морить голодом... Ось послухайте, маленький капрале, — промовив Альманзор дуже щиро — це дуже, добре що я вас зустрів, ви мені могли б допомогти.

Вояк, з яким Альманзор розмовляв, засміявся і спитав, як саме він може допомогти.

— Знаєте, — казав далі Альманзор, — було б несправедливо, коли б я став чого домагатися від вас. Колись ви були дуже прихильні до мене. А до того я знаю, що ви також не є багата людина. І як були генералом, то ніколи не вдягалися так гарно, як інші. І зараз я бачу по вашій одежі і капелюсі, що ваші обставини не покращали. Але от недавно франки вибрали собі нового короля, а ви напевно знаєте таких людей, що є близько до короля. Може знаєте якого міністра, або когось іншого значного у дворі короля?

— Так, так, — відповів вояк, — але що далі?

— Ви могли б комусь з них сказати добре слово про мене, а вони попросили б свого короля. Король міг би дати розказ пустити мене на волю. А до того мені треба трохи грошей на подорож через море. Але перш всього дайте мені слово, що нігде нічого не скажете про нашу розмову, ані докторові, ані арабському професорові.

— А хто то такий, той арабський професор? — спитав вояк.

— Ах, то дуже дивний чоловік! Про нього я розкажу вам іншим разом. Бо коли б вони обидва почули про це, то я б не виїхав з Франкістану. Ви поговорите за мене з міністром? Скажіть мені по щирій правді!

— Ходи зо мною зараз, — сказав вояк, — може я вже тепер зможу чимсь тобі допомогти.

— Тепер? — перелякано відповів хлопець. Зараз ніяк не можна. Мене доктор буде дуже бити. Я мушу спішитись, бо я вертаю додому.

— А що ж ти несеш у кошику? — спитав вояк задержуючи його за руку.

Альманзор почервонів і спочатку не хотів показувати, а далі промовив:

— Дивіться, маленький капрале. Я мушу тут так працювати, як останній невільник мого батька. Доктор — страшений скупар, щодня він гонить мене аж на той базар, де продають рибу та городину. Туди треба йти цілу годину. Там я мушу купувати все в брудних засмальцованих перекупок, тільки тому, що там кілька шагів дешевше, як у нашому кварталі. Подивіться, за цим поганим оселедцем і за цією жменею салати та кавальчиком масла я щодня мушу ходити і тратити по дві години. Ах, коли б про це знав мій батько!

Вояк, видно було, був дуже зворушений оповіданням Альманзора і сказав йому:

— Ти ходи зі мною. Не журися, доктор не посміє тобі нічого зробити, хоч би він навіть і не зїв нині цього оселедця, ні салати. Заспокійся і ходи зі мною.

По цій мові він взяв хлопця за руку і повів з собою. У Альманзора на згадку доктора сильніше колотилося серце. Та в обличчі і в словах вояка було щось таке, що викликало повне довіря. Альманзор рішився йти за ним. Так він і пішов улицями великого міста з кошиком в руках поруч вояка. І дивно йому було, що всі люди, яких вони стрічали, скидали капелюхи, кланялися їм, опісля спинялися та довго дивились їм у слід. Альманзор звернув на те увагу своєму товаришеві, а той тільки усміхнувся і нічого не сказав.

Нарешті дійшли вони до дуже багатого і розкішного замку. Альманзорів приятель просто звернув туди.

— Хіба ж ви тут живете, маленький капрале? — спитав Альманзор.

— Так, так, я тут живу — відповів той, — і хочу повести тебе до моєї жінки.

— Є, то ви добре живете! говорив Альманзор. Мабуть, що король дає вам задармо тут помешкання?

— Так, ти вгадав; я справді маю це помешкання від короля — відповів вояк і повів хлопця до середини па-

лацу. Там вони стали підніматися по високих сходах вгору. По дорозі в одній з кімнат казав Альманзорові залишити свій кошик і зараз по тім увійшли вони в чудову розкішно убрану світлицю, де на дивані сиділа якась пані. Маленький капраль заговорив до неї якоюсь чужою мовою, якої Альманзор не розумів. Розмовляючи з собою, вони дуже сміялися. Потому пані почала розпитувати хлопця вже на мові франків про ріжне, а особливо про Єгипет. Потім маленький капраль сказав йому:

— Знаєш, так буде найкраще; я хочу повести тебе просто до короля і буду там говорити з ним про тебе.

Альманзор дуже злякався. Але зараз нагадав своє горе, злидні, свою далеку батьківщину і він промовив до обидвох своїх опікунів:

— Бог допомагає нещасному в тяжкі часи його неволі і дає йому міць. Я вірю, що Він не покине і мене, бідного хлопця в цій нужді. Добре, я так і зроблю — піду з вами. Тільки скажіть мені, маленький капрале, чи мені треба впасти перед королем на коліна, нахилитися і торкнутися чолом підлоги? Що я повинен робити?

Чоловік та жінка знову сміялися і стали запевняти Альманзора, що того всього зовсім не треба робити.

— А який король собою — дуже страшний, дуже величавий, — все ще випитувався Альманзор, — має довгу бороду? Сипле з очей іскри? Скажіть, будь ласка, який він собою?

Маленький капраль знов засміявся і відповів:

— Я не буду оповідати тобі про те, як король виглядає. Я тільки скажу тобі ознаку, щоб ти швидше його пізнав. Коли король буде у світлиці, то всі ті, що до нього придуть, дуже чемно познімають свої капелюхи; той, що буде мати капелюха на голові, тож і буде сам король.

По цій мові маленький капраль взяв Альманзора під руку й повів його з собою до королівської кімнати. Чим ближче вони підходили до тої кімнати, тим сильніше билосся серце в грудях хлопця. Коли ж приступили до дверей, то в нього аж коліна затремтіли з переляку. Слуга відчинив перед ними двері. В світлиці було зібране вели-

ке товариство щонайменше до тридцять королівських достойників, які були дуже гарно одягнені, з золотими медалями і зірками. І Альманзор порівняв свого товариша до них та побачив, що він був дуже скромно одягнений і подумав, що він тут найнижчий серед них. Всі вони були без капелюхів. Альманзор почав шукати очима, хто з них має капелюха на голові, бо той має бути королем. Та даремне він шукав. Всі тримали капелюхи в руках і так виглядало, що між ними нема короля. Аж ось якось ненароком він глянув на маленького капраля і дивись... цей стояв перед усіма в шапці!

Хлопець був безмірно здивований, просто остовпів з дива. Він довго дивився на свого опікуна, а потім знявши шапку з голови промовив:

— Салем алейкум, маленький капрале! Як я добре знаю, що я сам ніяк не є король франків, то мені зовсім не годиться бути в шапці, але чому ж ви не знімаєте свого капелюха? Невже ж ви є — король?

— Ти вгадав, — відповів король. А до того я так само ще й твій приятель. Тільки ж ти не винуй мене у своїй нещастю: воно прийшло через лихі обставини. Тепер можеш бути певний, що незабаром на першому кораблі, який буде відпливати вернешся на свою батьківщину. А тепер іди до моєї дружини і розкажи їй про арабського професора і про все, що знаєш. Оселедці і салату я сам одішлю докторові, а сам ти будеш жити у моїм палаці.

Так сказав король. Альманзор впав перед ним на коліна, поцілував йому руку і просив його вибачити, що не пізнав в ньому короля, бо не знав, хто є королем.

— Твоя правда, — відповів сміючись король. Хто перебуває королем короткий час, то в того, ще нема написано на чолі, що він король. — Сказавши це він дав знак хлопцеві опустити кімнату.

З того дня жив Альманзор в добрі і спокою. До арабського професора, про якого він розказував королеві, йому було дозволено ще кілька разів піти й одвідати його. Доктора він більше не бачив.

По кількох тижнях покликав його король до себе й повідомив, що корабель, на якому він поїде додому, стоїть заякорений. Альманзор незмірно радів. Король щедро обдарував його грішми й усякими подарунками. Серце його було вщерть переповнене. І так Альманзор вільний і щасливий вирушив до пристані, сів на корабель, щоб відплисти до любого рідного краю.

Та Богові вгодно було, ще довго випробовувати його Господь хотів гартувати його духа, ще дальшими нещасними пригодами. Не сподобив його і ще цього разу побачити береги рідної землі. Другий народ франків — англійці, провадили тоді війну на морі з королем Франкістану. Вони відбирали у франків всі їхні кораблі, які тільки стрічали і могли подужати.

Так сталося, що на шостий день плавної того корабля, яким їхав Альманзор, оточила ціла валка англійських кораблів і стала обстрілювати. Корабель мусів здатися на ласку ворога. Всі матроси були пересажені на другий невеличкий корабель і їм прийшлося їхати вслід за великими... Та на морі так само небезпечно, як і в пустині, де на каравани несподівано нападають розбійники, вбивають і грабують подорожніх. Цей невеличкий корабель після великої бурі на морі був одлучений від решта флоту. Тут на нього напав туніський капер, подужав, взяв у полон а всіх матросів та Альманзора одіслав до Альжиру і продав у неволю.

Правда, що Альманзоріві не було так тяжко в неволі, як християнам, бо він був правовірний мусульманин, та що з того, коли надії на поворот до рідного краю пропали.

В Альжирі він жив в одного багатого пана аж пять років, доглядав саду, поливав квіти та садив молоді дерева. Потім той пан помер і не лишив близької родини. Його хутір і всю худобу розхапали різні люди, невільників також забрали. Альманзор попав до рук якогось гандляра, що торгував рабами. Так сталося, що я опинився в руках того гандляра і попав на той самий корабель, що на ньому був Альманзор. Там ми з ним перший раз стрінулися і по-

знайомилися; там він і розказав мені про всі свої дивні пригоди. Та коли ми приплили до берега і вийшли на землю, я був свідком найдивнішого перста Божого: то був берег землі його батьківщини, то був базар його рідного міста, куди нас вивели на продаж. Але далше, ще більше дивне — то був рідний його батько, що купив Альманзора на базарі!

Шейх Алі Бану, слухаючи оповідання визволеного ним невольника, сидів у глибокій задумі. Те оповідання мимоволі викликало бурю в його душі. Його груди високо здіймалися, його очі палали, і багато разів він поривався спинити молодого невольника. Та такий кінець оповідання, здавалося, не вдоволяв шейха.

— Ти кажеш, що йому тепер двадцять і один рік минає? — так почав розпитувати раба шейх.

— Так, пане, він є мій ровесник.

— А яке ж місто він звав своїм рідним? Ти ж нам про це ні разу нічого не сказав.

— Коли я не помиляюсь, — відповів той, то це була Александрія.

— Александрія! — скрикнув шейх: то . . . то мій син . . . Де ж віностався? Ти не знаєш, чи його Каїрамом не звали часом? В нього були темні очі й чорне волосся?

— Так, так, якраз такі очі й волосся, а в щирій розмові він звав себе Каїрамом, а не Альманзором.

— Аллаху праведний! Та ж ти сказав мені, що на твоїх очах його купив рідний батько. Чи він перевірів, що то його батько? Так виходить, що то не мій син!

Невольник на те відповів:

— Він сказав мені: Слава Аллахові, він зглянувся на мою довголітню муку, — це базар мого рідного міста. А коли незабаром підійшов якийсь дуже багатий пан то він прошептав: „О, яка велика Божя милість; я бачу ще раз мого рідного і доброго батька.

Той пан підійшов до нас, подивився на обох і остаточно купив того, з яким усе те трапилось. Тоді він здійняв руки догори і помолився Богу. Тепла була його мо-

литва подяки. А мені шепнув до вуха. „Тепер я знову вертаюсь в оселю мого щастя. Мене купив мій рідний батько”.

— А все ж таки виходить, що то не мій син, не мій Каїрам! — знов сказав шейх з великим болем.

Далі юнак не міг уже здержуватись. Сльози щастя спливали йому з очей. Він припав до ніг шейха і скрикнув:

— А все ж таки то ваш син, ваш Каїрам-Альманзор, бо ви — той, хто його купив!

— А все ж таки то ваш син, ваш Каїрам-Альманзор.

— Господи, велике ім'я Твоє і нехай слава про доброту Твою славиться навіки!

Всі присутні колом обступили батька й сина. Шейх стояв безмовний і пильно вдивлявся в парубка. Той підняв до нього своє гарне лице.

— Мій друже, Мустафо! промовив він до старого дєрвіша. Перед моїми очима розіслалася пелена сліз, і я не можу бачити, чи нагадує його лице вроду покійної матері, до якої мій Каїрам був подібний? Ось підійди і глянь на нього.

Старий наблизився. Він дуже пильно глянув юнакові в очі, поклав свою руку на його чоло й промовив.

— Каїраме! Згадай і прокажи мені той текст з Корану, який я тобі дав на дорогу в день смутку і горя, коли ти йшов в табір франків.

— Мій дорогий учителю, — відповів юнак, — текст той з Корану ось що каже: „Кого любить Аллах і в кого чиста душа і совість, той не буде самотнім і в нетрях не долі, бо він має двох провідників, які йдуть поруч з ним і розважають його тугу.

Тоді підвів старий свої очі з подякою до Бога, пригорнув юнака до свого серця й передав його шейхові кажучи:

— Візьми його, він твій! Як правда те, що десять літ мариш думками про нього, так правда свята те, що це твій син, твій Каїрам!”

Шейх був незмірно щасливий. Раз-у-раз він вглядався в лице свого загубленого і вдруге знайденого сина, і кожний раз бачив там щирий не лукавий образ своєї коханої дитини. Всі присутні поділяли його радість. Всі любили шейха і кожному з них було так гарно на серці, наче то він знайшов свою рідну дитину.

Тепер знову залунали співи радості в цій світлиці, як колись давно в минулих днях щастя й розваги. Юнак оповідав ще багато про подробиці своїх пригод. Всі хвалили арабського професора і короля франків та всіх тих, що були до Каїрама приязні. Гості засиділися до глибокої ночі. А як розходилися, то шейх кожного зі своїх друзів щедро наділив дарунками, щоб всі згадували цей щасливий день його радості.

З М І С Т

	Сторона
Малий Мук	5
Фальшивий принц	29
Альманзор	51

КНИЖКИ ДЛЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Наше військо — Образки вояків для кольорован- ня.	0.50
Осінь — Збірник. Упорядкувала Марія Юркевич.	0.55
Подорож Гулівера до краю великанів.	0.20
Покотигорошок. Оповідання для молоді: Ілюст- роване.	0.50
Про горобця, славного молодця — Юрій Сірий. Ілюстроване.	0.50
Райдуга — Збірка для молодших дітей. Ілюстро- ване.	0.35
Про дівчинку Наталочку і сріблясту рибку — Ми- кола Трублаїні. Кольорові ілюстрації. Казка.	0.40
Слонь по Африці ходив — Леонід Полтава. Ілюст- рована поема.	0.90
Соняшні дні — Збірник. Упорядкувала М. Юр- кевич.	0.30
Сонечко й хмаринка — Ілюстрована збірка для дітей.	0.35
Срібна гривна — Микола Погідний. Ілюстроване оповідання.	0.25
Срібна зірка. Ілюстрована збірка. Упорядкувала М. Юркевич.	0.50
Слідами забутих предків — Франц Коковський. Ілюстроване оповідання з минулого Лемківщини. ..	0.50
Україна земля моїх батьків — Юрій Сірий. Ціка- ва розповідь про Україну. Ілюстроване.	1.25
Світова мандрівка краплини води — Юрій Сірий. Ілюстрована.	0.40
З татарської неволі — Андрій Чайковський. Істо- ричне оповідання для дітей.	0.60
Казки — Вільгельм Гауфф. Дуже цікаві пригод- ницькі казки для молоді. Ілюстроване. Книжка 1	1.00
Одарка — А. Чайковський. Оповідання. Ілюстро- ване.	0.50
Бедрик — Оксана Лятуринська. Ілюстровані вір- шовані оповідання.	1.50
Ведмедівська попівна — Антін Лотоцький. Істо- ричне оповідання.	0.15
Весела кукабара — П. Вакуленко. Казка про пташку. Ілюстрована.	0.25

Замовлення разом з грішми висилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

P.O. Box 3626, Sta. B. — WINNIPEG 4, MAN.

